

**Универзитета у Новом Саду
Филозофском факултету**

Одсеку за српски језик и лингвистуку

Magistarski rad

ДИСКУРС ПРЕПОРУКА

**Менторка:
проф. др Вера Васић**

**Kandidatkinja:
Biljana Ljubisavljević**

Нови Сад, 2010

САДРЖАЈ
Biljana Ljubisavljevic

Сажетак

Увод

1.0	Опис корпуса и методологије рада.....	6
1.1	Теоријски оквир: анализа дискурса.....	9
1.1.1	Друштвени оквир.....	10
1.1.2	Утицаји друштвеног оквира на виђење и вредновање ствари у одређеном друштву.....	13
2.0	Циљ истраживања	15
3.0	Метода истраживања:	
3.1	Деконструкција	16
3.2	Анализа дискурса: метода.....	16
3.3	Корпус и јединице анализе.....	20
4.0	Резултати	
4.1	Анализа оквира.....	23
4.1.1	Анализа првог дела задатог оквира.....	23
4.1.2	Анализа другог дела задатог оквира.....	29
4.1.3	Анализа текстуалног дела	30
4.2.3.1	Главни део текста препоруке.....	36
4.2.3.2	Почетак текста препоруке.....	38
4.2.3.3	Крај текста препоруке.....	40
4.2	Родна перспектива.....	43
5.0	Лексичка анализа	
5.1	Употреба придева и парадигматски лексички односи.....	53
5.2	Лексички спојеви: колокацијски односи.....	61
6.0	Закључне напомене	
6.1	Како се у нашој средини пишу препоруке.....	64
6.2	Шта пошиљалац (особа 1) треба да зна о писању препорука.....	66
6.3	Шта особа о којој се у препоруци говори (особа 2) треба да зна о писању препорука.....	67
6.4	Шта прималац (особа 3) може да очекује од написане препоруке.....	68
6.5	Како треба писати препоруку.....	69
7.0	Литература.....	74
8.0	Прилози.....	76

УВОД

1.0 Опис корпуса и методологије рада

У овом раду бавићу се испитивањем начина писања препорука у нашој академској заједници. Циљ овога рада је проналажење довољно флексибилне форме која би могла да се препоручи као модел за писање препорука код нас.

Препорука је вид академско-административног текста који чини некада пожељан а некада обавезан део разних конкурсних документација. Порекло води из усмене традиције, данас је најчешће пишу професори за студенте, директори или шефови за своје раднике и раднице, ментори за своје кандидате и кандидаткиње. За препоруку се може рећи да служи да укаже на кандидатове квалитете који ће га у позитивном смислу издвојити од осталих конкурената.

Овај вид друштвене конвенције комуницирања двеју особа ради треће, постоји у западноевропској култури доста дуго и кроз свој развој показује да језичка форма прати промену друштвених образаца.

Препорука у нашем друштву још није заживела у правој и потребној мери, али наше отварање ка свету и интензивнија комуникација са западноевропским земљама, у којима је овај вид службене комуникације уобичајен, отвара потребу да се и код нас ова форма стандардизује, како би постала лака и једноставна за употребу у широј друштвеној заједници, а нарочито у пословном свету и академској средини.

Према Клајну и Шипки (2006) стандардизација је свођење више облика на мањи број типичних образаца, прилагођавање одређеном узорку, нормирање.

Код нас су отворена само нека питања стандардизације научног дискурса: предлог кодекса за родно осетљив научни дискурс (Свенка Савић 2007),

стандардизовани облици писања магистарских радова (Гордана Бурсаћ 2007) и докторских радова (Бојана Петрић 2007), али не и питање академско-административног дискурса.

Препорука је као вид академског дискурса остала неистражена и необрађена. Препоруку као вид друштвене/пословне комуникације пише једна особа да би препоручилиа другу за остваривање неке добити (запослења, стипендије, кредита...). Поред недовољно честе употребе препоруке у нашем друштву,¹ не постоје ни усвојени обрасци писања. Да би се извршила стандардизација ове форме потребно је испитати досадашњу праксу.

Ово истраживање извршила сам на корпусу од 100 препорука писаних за 50 студената /студенткиња (у просеку две препоруке по кандидату), који студирају на једном од државних универзитета у Србији:

са Универзитета у Београду и Универзитета уметности у Београду заједно потиче	61
са Универзитета у Новом Саду	27
са Универзитета у Нишу	10
са Универзитета у Крагујевцу ²	2
<hr/>	
укупно	100 препорука.

¹Истраживала сам да ли се, у ком обиму и којој форми, користе препоруке приликом пријаве за посао у државним установама код нас, ово истраживање спровела сам у *Републичком заводу за тржиште рада* у Београду и једној београдској основној школи.

У *Заводу за тржиште рада* у Београду, добила сам информације да се у тој институцији, за кандидате који се шаљу послодавцима, не пишу препоруке за рад. Све информације о кандидату службеници *Завода* дају у усменој форми, у телефонском разговору који обављају са послодавцем, а такође и повратне информације о кандидату или кандидаткињи од стране послодавца добијају у телефонском разговору. У *Републичком заводу за тржиште рада* кажу, да им је телефонски разговор најефикаснији начин сарадње са послодавцима и да би свака врста писане препоруке отежавала рад и чинила га неефикасним.

Од 80 кандидата и кандидаткиња који су се пријавили за посао у једној београдској основној школи, чију сам пријавну документацију детаљно прегледала, ни један није имао препоруку.

Из овога може се закључити да комуникација путем препорука у нашем друштву није баш заживела.

² Било би занимљиво позабавити се питањем зашто су се студенти неких универзитета пријавили у овако малом броју: Универзит у Крагујевцу - 1 студент, Универзитет у Нишу -5 студенткиња. Информација о додели стипендија налазила се на Интернету и била је једнако доступна студентима свих универзитета.

Корпус који истражујем формиран је синхронијски (све препоруке потичу из исте године 2007) и не даје могућност прегледа развоја писања препоруке у нашем друштву, већ даје слику тренутног стања препорука у нашој академској заједници.

То је препорука за добијање годишње стипендије код страног донатора. Донатор је помоћу постављених захтева одредио начин на који препорука треба да буде написана и како треба да изгледа, из чега произилази да онај ко пише препоруку нема потпуну слободу приликом писања, већ је ограничен задатим оквиром.

У препоруци ћу истраживати релационе односе трију особа укључених у чин препоручивања: особе 1 – која препоруку пише/пошиљаоца препоруке, особе 2 – о којој се препорука пише/на коју се препорука односи, и особе 3 – којој је препорука упућена/примаоца препоруке. Такође, бавићу се структуром препоруке, као и колико се у написаним препорукама поштује задати оквир. Покушаћу да истражим и систематизујем облике у којима се препорука појављује у нашој друштвеној заједници. Истраживаћу могуће узроке утврђеног стања у писању препоруке као и факторе који имају пресудан утицај на то стање, као што су културно наслеђе, актуелни друштвени тренутак или нешто треће. На ова питања важно је дати одговоре како би се увидело шта су најчешће погрешке приликом писања препорука, шта до њих доводи и шта треба предузети како би се стање исправило, а у нашем друштву се писала препорука која заиста служи сврси и даје адекватне одговоре на постављена питања.

Сви резултати до којих се дође требало би да послуже да се направи критички осврт на постојеће стање, укаже на недостатке и да се предложи мере за стандардизовање ове академско-административне форме у нашој друштвеној заједници. Иако ми се одговор на питање зашто је то важно чини очигледним, можда ипак треба нагласити да је циљ свих ових активности да допринесу уређењу пословне преписке у овој врсти нештампаног дискурса. Формализовање различитих видова текста административног стила треба да помогне друштву да изгради јасне и недвосмислене стандарде који ће омогућити бржу, једноставнију и јаснију комуникацију, како међу члановима одређених институција у земљи, тако и са сарадницима из иностранства.

1.1. Теоријски оквир: анализа дискурса

Анализа дискурса је интердисциплинарна научна област која се бави како језичким тако и ванјезичким особеностима писаног или говореног дискурса, водећи рачуна о контексту у којем се он одвија.

Пошто у овом раду као јединице анализе имам делове веће од реченице (параграф, текст), и с обзиром на заинтересованост да испитам дискурс препорука метода која пружа најбоље могућности за анализирање управо је анализа дискурса. "Дискурс анализа је специфичан правац у истраживању употребе језика у контексту без обзира на то да ли ће се сврстати у виши ниво анализе структуре језика (од фонолошког, морфолошког и синтаксичког), или у посебну перспективу већих језичких јединица које имају реперкусије на мање јединице у систему (речи, реченице и друго)" (Савић 1993: 28). У основи анализе дискурса лежи анализирање језичких нивоа виших од реченице – пасуса, текста, разговора, али и анализирање невербалних елемената присутних у комуникацији, као и узимање у обзир говорне ситуације и контекста у којима се комуникација дешава, као релевантних чинилаца. Сви ови невербални елементи имају веома важан утицај на текст и приликом анализе корпуса узимају се у обзир.

Карактеристично за анализу дискурса је да она једну језичку творевину не посматра као статичну структуру већ као динамични процес који настаје у интеракцији са датим тренутком. "Дискурси нису ентитети који постоје у неком независном царству, одвојено од праксе и дискурзивних борби стварних говорника или писаца" (Бер 2001: 224). Из тога произилази да на дискурс, у великој, чак пресудној мери, утиче окружење у којем се он јавља. Дискурси су условљени друштвеним срединама у којима егзистирају. Ми конструишемо свет на различите начине а корени те разлике налазе се у нашим друштвеним односима.

У оквиру једног текста може се испитивати више дискурса присутних у њему у зависности од заинтересованости аналитичара за одређену сферу, или се може испитивати њихов међуоднос, или ефекти који се постижу њиховим узајамним деловањем. Сваки се дискурс одвија унутар једног већ постојећег друштвеног оквира.

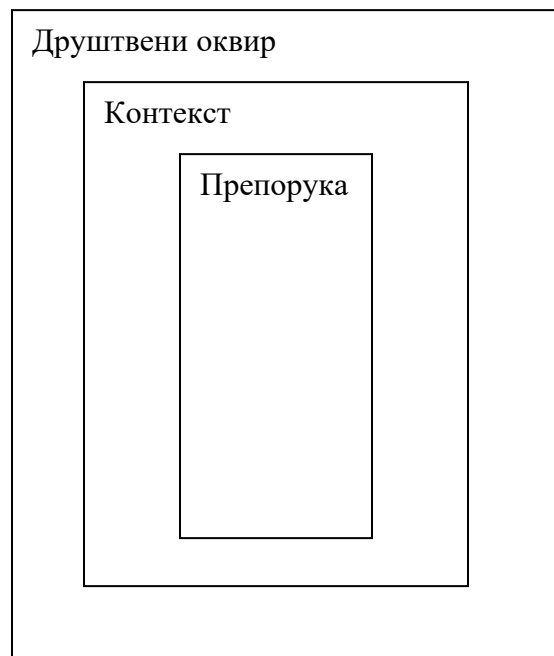
1.1.1 Друштвени оквир

Природа људских бића мења се у складу са обликом друштва у којем јединка живи. То свакако има велике везе са простором и временом у којем живи.³ Дакле, полазимо од тога да на људску природу утичу историја и култура, и да она (та природа) није утврђена једном заувек. Из тога произилази да на садржај текста препоруке утичу друштвене околности у којима она настаје. Те друштвене околности можемо сматрати оквиром у којем се нешто одвија (пише препорука). Пошто околности у којима настаје један текст на сам тај текст могу утицати на различитим нивоима, произилази да је оквир тога комуникативног чина слојевит те можемо говорити о стратификованом оквиру. Заправо реч је о различитим контекстима који су од значаја како за настанак текста, тако и за његово разумевање.

Када говоримо о контексту најважније је код лингвистичке анализе разликовати језички и ванјезички контекст. Језички контекст би представљало окружење у којем се једна лексема налази. У овом поглављу то нас мање занима. Ванјезички контекст су све оне околности и она сазнања која ми поседујемо и која доприносе разумевању у комуникацији а не спадају у језичка знања. То би представљало контекст у најширем смислу који професор Прћић дефинише као „сплет општих и посебних просторних, временских, друштвених, индивидуалних, али и општекултурних чинилаца, који доприносе успостављању, одвијању и остварењу неке комуникације, укључујући и околности везане за стилске варијације у језику" (1997: 27).

³ Циљ овог рада, између осталих је и тај да укаже на деловање одређеног слоја људи у одређеном времену и простору.

Овако дефинисан контекст можемо раслојити, поделити на контекст у ширем смислу и контекст у ужем смислу. Контекст у ширем смислу представљао би заправо утицај друштвених околности (историјских, културних, традиционалних) на настанак једног текста и у овом раду ће убудуће бити означен као друштвени оквир. Контекст у ужем смислу је специфичније везан за одређену ситуацију и представљао би околности које се односе на тренутно стање, тренутни степен на којем се нпр. налази одређени функционални стил у датом тренутку, или на релационе односе особа укључених у говорни чин, и у даљем тексту биће означен само као контекст. Дакле друштвени оквир разумемо шире од контекста, тако да он представља и оквир у који улази контекст.

Шематски приказ обухваћености препоруке контекстом и друштвеним оквиром у којем се појављује.

Ова стратификација контекста послужиће да би се расветлио однос утицаја слојева једних на друге. Конкретно за анализу дискурса занимљиво питање је питање односа језика и друштвено-културног наслеђа, односно питање условљености између датог културног и одређеног језичког обрасца. Овим

питањем поред анализе дискурса баве се и друге дисциплине на првом месту антропололингвистика и социоллингвистика.

Само једним смером овог питања најозбиљније до сада позабавили су се социјални конструкционисти (припадници правца у науци из последњих деценија 20. века). Истраживали су колико важан утицај култура врши на језик, тј. како слој ванјезичког контекста утиче на језик. Главно њихово запажање је да "језик није оруђе за маркирање, средство којим се именују већ постојећи ентитети и саопштава какав свет заиста јесте. Његова улога је важнија и много племенитија: Језик је ту да би се створио свет." (Стојнов 2001:14). Закључак је да језик и култура стоје у међузависном односу и да су међусобно условљени. Људи језиком говоре, али, како наводи Душан Стојнов, они су истовремено и "говорени језиком"(2001:16). Из свега овога може се закључити да се текстом као језичком творевином не описује свет какав јесте, већ ствара свет према владајућим нормама друштва у којем тај текст настаје. Тако се истинитост и објективност написаног односе на дати постојећи референтни систем, а не постоје као објективност и истинитост по себи. Из тога произилази да су и истине и тврдње друштвено условљене и да би у неком другом систему можда биле и другачије. Стога се препорука у нашем друштву разликује од препоруке обликоване у неком другом друштву, али томе треба критички прићи и испитати шта су предности а шта недостаци такве препоруке, па и таквог друштва.

1.1.2 Утицаји друштвеног оквира на виђење и вредновање ствари у одређеном друштву

Као што је већ речено, у овом раду истраживаћу релационе односе трију особа које су непосредно укључене у дискурс препорука: која пише, о којој се пише и којој је препорука упућена. Поред тога желим да истражим који још фактори,

поред задатог оквира, утичу на начин вредновања кандидата и кандидаткиња. Већ сам у претходном делу спомињала важност околности у којима се овај чин одвија. Дакле све што се догађа, догађа се у једном друштвеном оквиру, у једном изграђеном систему вредности, који нам помаже да свет посматрамо на категорисан и уређен начин, што нам олакшава сналажење у њему.

Шта чини друштвени оквир и како је он на пресудан начин укључен у општи систем вредности?

У Предговору књизи *Социјални конструкционизам*, ауторке Вивијен Бер,⁴ Душан Стојнов каже да људи са собом не носе унапред одређену суштину своје човечности, већ да се она стиче уласком у постојећи поредак, позивајући се при том на случај са "вучјом децом"⁵. Дакле, онај ко се налази у вучјој заједници биће повинован правилима те заједнице. Друштвени поредак у којем живимо од нас ствара личности које припадају тој заједници, и које у себе несвесно уграђују системе вредности те заједнице. Те вредности заправо постају наша *имплицитна убеђења* (према Големану 2008), о којима ће касније бити речи.

Утицај друштва, моћ владајућих научних дискурса и осталих облика веровања такви су да им се не може лако избећи. За већину људи преовлађујући дискурзивни систем постаје неизбежан и њихови мотиви, ставови, интелигенција и сличне појаве, постају форме које су производ друштва а помоћу којих они доживљавају сопствену субјективност⁶. Зато је право класификовања, како каже Душан Стојнов, "један важан облик моћи, јер начин на који опојмљујемо, доживљавамо и осмишљавамо себе и друге детерминише начин на који ћемо се према себи и према другима понашати" (2001:22).

⁴ Британска професорка Социјалне психологије на Универзитету у Хадерсфилду.

⁵ Експеримент са "вучјом децом" Камилом и Амилем показао је да "ако људско биће по рођењу одрасте у вучјем чопору, оно ће ходати као вук, говорити као вук и припадати вучјој заједници све док га људи из ње не отргну." Вивијен Бер, *Социјални конструкционизам*, Београд 2001, Zepher Book World, стр. 18.

⁶ Непознавање довољног броја алтернативних категорија сужава могућности људи и значајно их ограничава. Наметање категорија, људе чини концептуализованим за дати оквир и ставља их у одређене улоге. Те улоге имају оправдања када једно друштво чине функционално ефикасним али су по то друштво погубне када њихове границе гуше слободу личности.

Разне врсте категорисања у друштву нису само питања важна за појединца, већ питања важна за односе међу људима у заједници. Једну од пресудних улога у доношењу одлука и вршењу процена могу имати имплицитна убеђења. Имплицитна убеђења представљају прихваћени поглед на свет који се не доводи у питање, и који често остаје неизмењен чак и када се околности измене. "Када су постављена јасна правила којих се треба придржавати, имплицитна убеђења имају слабије дејство – али што су норме у неким околностима расплутније, то је њихово (имплицитних убеђења, подвукла Биљана Љ.) деловање снажније" (Големан 2008: 296). Ова тврдња говори у прилог томе колико је важно увести стандарде у писање препорука. Стандарди постоје да би гарантовали за квалитет текста и заштитили га од лоших утицаја стереотипа.⁷

Стога, анализирајући начин писања препорука у нашем друштву бавимо се деконструкцијом тога чина, и изналажењем нових алтернатива за писање ових писама и виђења света. Односно, бавимо се анализом онога што је приликом писања истакнуто, али бавимо се и откривањем онога што је приликом писања изостављено - дискурсом изостављеног и изостављања.

⁷ Савремене друштвене науке боре се такође против стереотипа на тај начин што више не откривају истинит и старан поредак ствари у свету, то је заблуда традиционалног друштва, већ савремена наука испитује импликације многобројних поредака који условљавају огроман број културних специфичности. Овај задатак није нимало лак јер представља одустајање од веровања у једну апсолутну и непроменљиву истину, за коју се сматрало да је само треба открити и да би нас то одвело у благостање.

2.0 ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Циљ овог истраживања је да покаже постојеће стање у једном домену употребе академског дискурса - писању препорука, и да отвори питање стандардизације ове академско-административне форме текста у српском језику.

Овај вид друштвене конвенције комуницирања путем препоруке, који у свету постоји одавно, код нас постаје врло актуелан па се јавља и потреба за његовом анализом и стандардизацијом.

Основни циљ овог рада биће остварен кроз реализацију мноштва мањих циљева. Неки од њих су следећи:

- Истражити колико се приликом писања препорука поштује задати оквир и колико се на постављена питања дају адекватни одговори. Виши ниво испитивања дискурса препорука има за циљ да открије колико су чланови академског слоја нашег друштва спремни да кандидате посмартују са различитих аспеката препоручених од стране донатора, и да на тај начин допринесу развоју плуралистичког погледа на свет.

- Један од циљева је истражити које су радне и карактерне особине кандидата и кандидаткиња оцењене највишим оценама у нашој друштвеној заједници, које се сматрају друштвено пожељним, као и да уочимо које су од тражених особина недовољно изражене.

- Циљ је и истражити поштовање родне перспективе у овом виду академског текста, као и у ком односу стоји заступљеност полова у наставничкој и студентској популацији.

3.0 МЕТОДА ИСТРАЖИВАЊА

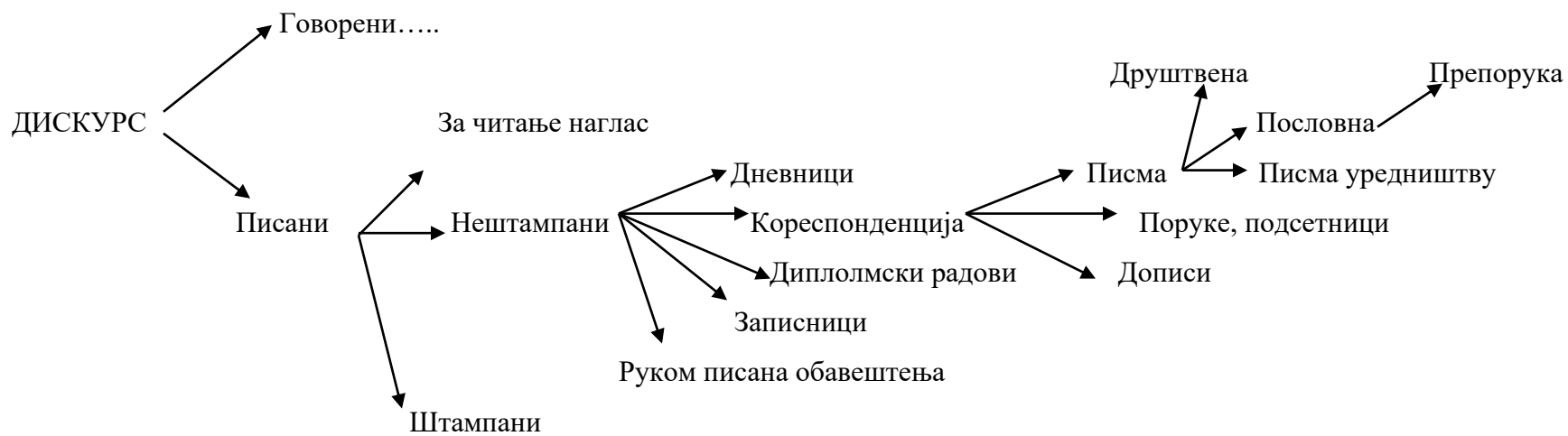
3.1 Деконструкција

Једна од метода којом ћу се користити приликом анализе овог текста биће деконструкција. Деконструкција ће послужити као покушај да текст разложим на његове делове како би се сагледао начин на који је конструисан, са циљем да представи људе и њихово деловање које постижу приликом писања текста. Циљ деконструисања текста је откривање односа који владају унутар текста и указивање на присутне или одсутне делове у односу на задати оквир. Потребно је анализирати оно што је речено, али то није и довољно, већ је потребно указати и на оно што је изостављено, јер је принцип изостављања такође један облик дискурса. Односно, поред испитивања реченог потребно је истражити и однос према могућим (изостављеним) алтернативама. Циљ је разјаснити значења присуства и одсуства одређених делова, као и разјаснити околности под којима до њих долази.

3.2 Анализа дискурса : метода

Главна метода у овом раду биће анализа дискурса, за коју можемо рећи да у себе укључује и деконструкцију и низ других метода у зависности од тога шта се њоме испитује. О њеној комплексности и елементима које у себе укључује већ сам нешто рекла у поглављу 1.1, овде је још потребно рећи да важним моментима, за анализу ове врсте текста сматрам односе особа 1, 2 и 3 које су у интеракцији; задати оквир препоруке (који ће касније бити објашњен) и друштвене околности под којима препорука као облик академско-административног текста настаје.

Према подели дискурса коју је дала професорка Свенка Савић (1993:49) (следи шемарски приказ), препорука је облик писаног, нештампаног дискурса, намењеног кореспонденцији у пословне сврхе.

Шема 1

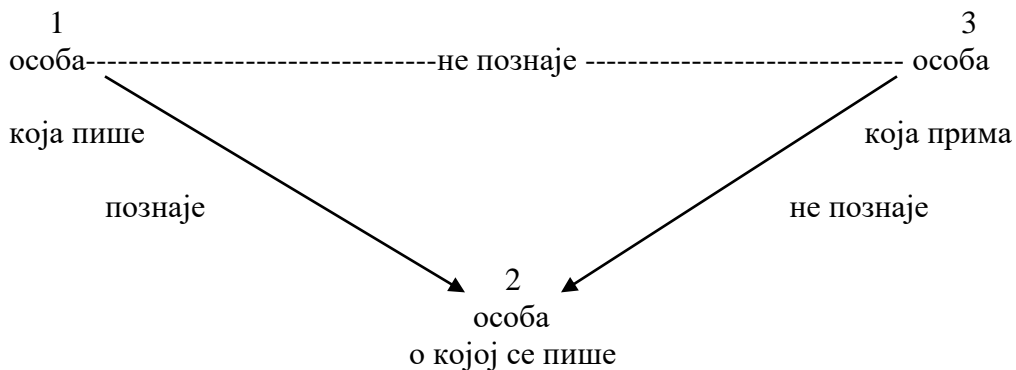
Шематски приказ дискурса – развијена је само грана са варијантама писаног дискурса, говорени није од значаја за ово истраживање.

Препорука спада у административни дискурс јер је у функцији службене преписке међу особама које раде у институцијама, и остварују одређене улоге радећи у тим институцијама. У научни/академски дискурс можемо је сврстати јер претендује на истинитост написаног и на његово доказивање и потврђивање кроз примере из праксе (има емпиричност). Писана је у академској средини (пишу је професори за своје студенте) па и по томе припада академском дискурсу.

Писање препоруке је у грађанском друштву један од облика службене комуникације у којој једна особа препоручује другој особи трећу особу коју познаје, за запослење или неку другу прилику. Обично је то било у облику писма, које особа која се препоручује носи новом послодавцу. У том друштвеном догађају важно је било поштено написати о особи која се препоручује. Мада је ова писана традиција дуга у свету, у нашем друштву тек сада добија на значају, постаје више распрострањена и континуирана, из тих разлога све до сада није добила своју научну анализу за којом постоји потреба.

У новије време појављује се све више донатора на нашим универзитетима који имају овај вид комуникације као обавезан део праксе у свом пословању. Зато је задатак да се у овом раду опишу основни механизми давања препоруке код нас данас, на једном посебном примеру, за овај рад одабраном.

МОДЕЛ ПРЕПОРУКЕ

У друштвеном чину писања препоруке у сусрету су углавном три особе: особа која пише препоруку/пошиљалац (1), особа о којој се у препоруци говори/на коју се односи (2) и особа која прима препоруку/прималац (3).

Особа која пише препоруку (1) познаје особу о којој пише и то је основни критеријум за њену улогу у овом ланцу. Особа која пише препоруку не познаје особу којој препоруку шаље (3) – у питању је појединац или комисија која препоруку прима. Особа о којој се препорука пише (2) такође, не познаје особу која ће препоруку примити. Препорука се пише да би особа 2 добила стипендију, дакле, неке повољности у студирању.

Када говоримо о особама (1, 2 и 3) важно је нагласити шта заправо јесте особа и како се о њој стиче утисак. Појам особе детерминисан је оним што о појединцу знају други. Појединац је јавни ентитет који се исказује у трећем лицу – то је у конкретном случају наша особа број 2 - особа о којој се пише. Све што се зна, приписује или мисли о тој особи конституише њену личност као појединца. Тако је идентитет неког појединца одређен другим особама, јер обухвата оно што други том појединцу приписују. Односно, у конкретном случају писања препоруке, особа која описује, у опис (делимично) уграђује свој систем вредности. У овом случају то чини особа 1 приписујући особи 2 неке вредности или недостатке.

Људи су одређени својим међусобним односима, својом међусобном повезаношћу. Оно што нас чини особама, заправо су дискурзивне творевине настале као продукт друштвене размене. Наша личност се конституише праксом комуникације. Савремена психологија и филозофија тврде да природне објективне карактеристике света не постоје независно, већ да су друштвено условљене. Савремени научници (социјални конструкционисти, аналитичари дискурса, постструктуралисти и др.) тврде да су психолошке појаве, или појаве у друштву дискурзивне категорије, односно речи а не ствари по себи - (Бер 2001: 19). Културни обрасци су уткани у језик, и нема релација изван њих.⁸ Све друштвене конструкције зависне су од културног наслеђа једног народа и специфичних историјских околности у којима су настале.

⁸ Сем у случају деконструкције самих тих образаца и бављења језиком на метајезичком нивоу.

У примеру писања препоруке за добијање стипендије, устаљена је пракса (углавном код страних донатора) да професори или особе које познају студента или студенткињу напишу препоруку у којој ће дати мишљење о резултатима које је кандидат постигао, о раду и особинама личности кандидата. Постоје различите смернице за писање таквих препорука за различите сврхе. Једну од таквих смерница анализирам у овом раду.

3.3 Корпус и јединице анализе

Као што је већ речено у овом раду анализирам 100 препорука писаних за 50 студената/студенткиња, који студирају на једном од државних универзитета у Србији.

То је препорука за добијање годишње стипендије код страног донатора. Све препоруке упућене су истом донатору, па су према томе и захтеви исти. Донатор је дао смернице како препорука треба да буде написана. Подељена је у три дела. Сва три обрасца из којих се састоји препорука формализована су.

У првом обрасцу налази се једна врста кратког упитника о академским, професионалним и карактерним особинама студента. Процењују се следеће особине: **интелектуални капацитет, приступ учењу, мотивација, фокус, оштроумност и иницијатива, зрелост, флексибилност, вођство, комуникационе вештине и потенцијал**. За ове особине дата је скала интензитета: **одличан, добар, просечан, лош**. Задатак је особе која пише препоруку да неким знаком маркира интензитет заступљености особине.

У другом делу оцењују се студентове способности у поређењу са другим студентима којима професор предаје. Опет се ради о степенима, само израженим у процентима и задатак је особе која даје препоруку да маркира тај проценат (од **25% - није добар, до 95% међу најбољим студентима које сам имао/ла**).

У трећем делу давалац препоруке треба да напише текст – писмо препоруке, али да при том води рачуна о кандидатовим карактеристикама као што

су **поверљивост, марљивост, уверења, визије и иновативно размишљање**. Да наведе кандидатове личне способности и ограничења која сматра важним.

Препорука је валидна ако има потпис особе која је даје. Потписом, особа која даје препоруку потврђује да су наводи у тексту тачни и да она стоји иза њих (гарантује за кандидата). Препорука треба да поседује и податке о институцији (факултету или уметничкој академији), јер је један од конкурских услова био да кандидати и кандидаткиње похађају један од државних универзитета у Србији.

Укратко, у овом типу препоруке донатор усмерава особу која пише препоруку на одређени оквир писања за који је заинтересован. У даљем тексту ово усмеравање зовемо оквир. Оквир чине задане смернице за писање препоруке за које је донатор заинтересован. Оквир се састоји од вредности за које се процењује да су пожељне за академско напредовање и за даље изграђивање интелектуалне елите у земљи. Истраживала сам на који начин су особе које дају препоруке следиле ова упутства из оквира и шта се из њихових текстова може сазнати.

Очекује се да се особа која пише препоруку руководи оним што донатор може сматрати важним за кандидата.

Такође, може се поставити питање улоге ауторовог учешћа у тексту. Односно, питање колико је важно његово учешће и на који начин је оно присутно у самом тексту. Иако аутори оваквих текстова теже скоро научној објективности, њихови судови нису неутрални, имперсонални нити атемпорални.

Обично се препорука даје на једној куцаној страници, не дуже (мада о томе не постоји никакво ограничење у упутству за препоруку коју анализирам). Свако писмо препоруке има три дела: у заглављу горе (лево или десно) пише се коме је намењено, затим, садржај препоруке и на крају потпис даваоца.

Шта све утиче на формирање система вредности, питање је које се у науци о човеку појављује веома дуго, најновија запажања и истраживања из последњих двадесет година донела су неке новине у овој области, које се првенствено односе на начин проучавања међуљудских односа и фактора формирања личности. Овим питањем баве се, на првом месту, анализа дискурса, социјални конструкционизам, антропологија и неки правци у психологији и филозофији. Питање феномена система вредности и класификације стварности може се разоткрити само уколико

се посматра мултидисциплинарно, те је стога заинтересованост свих ових наука за њега логична.

Јединице анализе приликом деконструкције текста су :

Текст. Оно што је написано као препорука одређујемо као текст: садржај + потпис, (подаци о факултету налазе се на другом месту).

Параграф. Основни текст се дели на мање јединице – параграфе. „Параграф је дискурсна целина обједињена јединственим циљем“ (Савић, 1993: 112). Испитивала сам да ли особа која даје препоруку сегментацијом текста сигнализира посебне делове о особинама за које је донатор заинтересован (поверљивост, марљивост, уверења, визије и иновативно размишљање). Детаљније анализирам почетни и завршни параграф.

Реченица. Део параграфа је реченица (синтаксичка јединица која има предикат).

Текст овог корпуса, у просеку, писан је у једном параграфу, за који су, у просеку, биле потребне три реченице.

У укупну анализу текста уводи се и родна перспектива, нарочито у начину обликовања текста.

4 РЕЗУЛТАТИ

4.1 Анализа оквира

4.1.1 Анализа првог дела задатог оквира

Први део препоруке представља табела са десет особина, које је било потребно код сваког кандидата оценити једном од понуђених категорија – одличан, добар, просечан или лош.

Анализа првог дела оквира урађена је најпре у односу према полу, а потом је дата и сумарно за све кандидате и кандидаткиње. Анализа у односу према полу рађена је како би се испитало да ли постоји разлика у процени кандидата и кандидатниња у односу на пол.

Поред оквиром понуђена четири нивоа остварености (одличан, добар, просечан лош), наставници су самоиницијативно увели и категорију – *не могу да проценим*. И она је узета у обзир приликом анализе, а у табели је означена курзивом.

Најпре су изложени резултати који се односе на студенте (мушку студентску популацију). Од 100 препорука 28 препорука било је написано за студенте.

Подаци процене способности студената у десет категорија дају следеће резултате: 100% студената (28) је **одличан потенцијал**, следеће добре особине су им **интелектуални капацитет, мотивација, оштроумност и иницијатива**, које су одлично оцењена код 27 студената што је 92,71%, и само код једног студента ове категорије су оцењене као добре. **Приступ учењу и комуникационе вештине** оцењене су као одличне код 24 студента што је 85,71%. **Зрелост** је као одлична

оцењена код 23 студента што је 82,14%. **Фокусираност и флексибилност** заузимају претпоследње место и одличне су код 21 студента што је процентуално изражено код 75% студената, и на последњем месту налази се **вођство** које је одлично код 20 студената или код 71,43%.

	Одличан	Добар	Просечан	Лош	Не могу да проценим	
Интелектуални капацитет	27	1	-	-	-	28
Пристап учењу	24	4	-	-	-	28
Мотивација	27	1	-	-	-	28
Фокус	21	7	-	-		28

Т
абела
1
*Табел
арни
приказ
проце
не
способ
ности
студе
ната
кроз
десет
катег*

орија

Оштроумност и иницијатива	27	1	-	-	-	28
Зрелост	23	5	-	-	-	28
Флексибилност	21	5	-	-	2	28
Вођство	20	5	1	-	2	28
Комуникационе вештине	24	3	1	-		28
Потенцијал	28	-	-	-	-	28

Табела 2

Табеларни приказ процене способности студенткиња у десет категорија

	Одличан	Добар	Просечан	Лош	<i>Не могу да проценим</i>	
Интелектуални капацитет	69	3	-	-	-	72
Приступ учењу	71	1	-	-	-	72
Мотивација	71	1	-	-	-	72
Фокус	60	11	-	-	1	72
Оштроумност и иницијатива	66	6	-	-	-	72
Зрелост	62	10	-	-	-	72
Флексибилност	60	9	-	-	3	72
Вођство	46	21	3	-	2	72
Комуникационе вештине	59	12		-	1	72
Потенцијал	69	3	-	-	-	72

Када су у питању студенткиње ситуација се нешто разликује. Ни у једном од процењиваних поља нису све оцењене највишом оценом. Најбоље резултате дају у пољима **приступ учењу** и **мотивација** где су одлично оцењене у 98,6% случајева. Као и студенти веома високе оцене добиле су у области **потенцијал** и **интелектуални капацитет**, одлична оцена у 95,83% случајева, **оштроумност** и **иницијатива** одлично је оцењена у 91,6% случајева, **зрелост** је одлична код 86,1%, **флексибилност** и **фокус** код 83,33 % испитаница, **комуникационе вештине** код 81,94 %, а **вођство** код само 36,1% испитаница.

Табела 3 - *Ниво постигнућа изражен у процентима у односу на пол.*

Одлично оцењене карактеристике изражене у процентима	студенти	студенткиње
Интелектуални капацитет	92,7%	95,8%
Приступ учењу	85,7%	98,6%
Мотивација	92,7%	98,6%
Фокус	75%	83,3%
Оштроумност и иницијатива	92,7%	91,6%
Зрелост	82,1%	86,1%
Флексибилност	75%	83,3%
Вођство	71,4%	36,1%
Комуникационе вештине	85,7	81,9%
Потенцијал	100%	95,8%

Можемо запазити да су студенткиње у већини процењиваних категорија оцењене бољим оценама, али се на крају јавља мала нелогичност јер су мушкарци оцењени као одличан потенцијал у 100% случајева а девојке у 95,8%. С тим што не треба изгубити из вида јако ниску оцену када је у питању вођство код жена у анализираном корпусу. Зашто жене у нашем друштву не поседују лидерски потенцијал у довољној мери, да ли је он спутан друштвеним нормама и стереотипним размишљањем, или је то нека особина својствена женама требало би испитати неким посебним упитником. Лидерство је и код мушке студентске популације добило најнижу оцену мада не тако ниску као код жена.⁹

Укупан резултат даје следеће податке: као најизраженија карактеристика наших студената и студенткиња јавља се **мотивација** са 98 % највиших оцена – одличан, и 2% студената и студенткиња код којих је мотивација добра; затим карактеристике **интелектуални капацитет** и **потенцијал** као одличне оцењене су у 97% случајева а у 3% као добре; по 93% одличних оцена добили су **приступ учењу** и **оштроумност и иницијатива**; **зрелост** је код 84% студената и студенткиња одлична а код 16% добра; **флексибилност** је код 82 % а **комуникационе вештине** код 81% студената/студенткиња одлична; **фокус** је код 80% одличан а код 19 добар, и оно што нашој интелектуалној елити, према процени њихових професора и професорки мањка је **вођство** –одлично је у само 66% случајева, у 26% добро, код 4% просечно а код преостала 4% професори нису могли да процене, и за то своје изјашњавање увели нову колону која у формулару није била понуђена.

У просеку наш најбољи студент/студенткиња је одлично мотивисан, одличан потенцијал и одличних интелектуалних капацитета, приступ учењу и иницијатива су у малом опадању, још у потпуности није зрео да се носи са свим животним изазовима, недовољно је флексибилан и вешт у комуникацији, нефокусиран на проблем у потпуности, и са неизраженим лидерским особинама.

⁹ Ових је дана (крајем фебруара 2009.г.), од стране државе и још неких фондација, расписан конкурс за стипендирање студената лидера (извор: *24 сата*: бесплатне дневне новоне, уторак 3. март 2009. број 630, стр.7). Изгледа да је уочен недостатак ове особине код младих интелектуалаца у нашем друштву и да су пронађени начини за стимулисање његовог превазилажења.

Може се закључити да имамо надлазећу интелектуалну елиту којој на првом месту недостаје способности вођења, потом комуникационих вештина, зрелости, фокусираности и флексибилности. Овим би се стањем требало

	Одличан	Добар	Просечан	Лош	<i>Не могу да процимим</i>	
--	---------	-------	----------	-----	--------------------------------	--

позабавити и створити посебне курикулуме који би могли поправити оне области које су у заостатку. (Ово запажање треба узети са резервом јер је узорак који је обрађен –100 препорука, недовољно велики за доношење коначног суда.)

Интелектуални капацитет	97	3	-	-	-	100
Приступ учењу	93	7	-	-	-	100
Мотивација	98	2	-	-	-	100
Фокус	80	19	-	-	1	100
Оштроумност и иницијатива	93	7	-	-	-	100
Зрелост	84	16	-	-	-	100
Флексибилност	82	13	-	-	5	100
Вођство	66	26	4	-	4	100
Комуникационе вештине	81	17	1	-	1	100
Потенцијал	97	3	-	-	-	100

Табела 4 Табеларни приказ процене способности студената и студенткиња у десет категорија.

4.1.2 Анализа другог дела задатог оквира

У другом делу препоруке требало је кандидата рангирати у односу на друге студенте и студенткиње према једној од пет понуђених опција: **25% - није добар, 50%, 75%, 90%, 95% - међу најбољим студентима које сам имао/ла.**

Највиша оцена 95% - међу најбољим студентима које сам имао/ла – налази се у 79 препорука. Од чега је 57 препорука за студенткиње а 22 за студенте.

- Са Универзитета у Београду је 49 (17 кандидата и 32 кандидаткиње),¹⁰
- 21 са Универзитета у Новом Саду (18 студенткиња, и 3 студента),
- Универзитет у Нишу имао је 7 најбољих девојака,
- Универзитет у Крагујевцу 2 највише оцењена студента.

Број препорука које су оцењене са 90% вредности је 9 (3 студенткиње и 6 студената) и једна препорука са 75%, припада студенткињи. Од 28 процењиваних студената, 22 је оцењено највећим коефицијентом вредности: 95% - међу најбољим студентима које сам имало/ла, а 6 студента има оцену вредности 90%, што је за нијансу ниже од најбољег. Од укупно 72 студенткиње 57 оцењено је највишом оценом 95%, 3 студенткиње оцењене су оценом 90%, и само 1 оценом 75%. Укупно је 11 непопуњених табела за процентуалну процену вредности, 10 непопуњених је код девојака и 1 код једног студента. Ова појава може указивати на то да захтеви нису читани пажљиво, или се тај захтев није сматрао довољно важним.

	непопуњене	25%	50%	75%	90%	95% међу најбољим студентима	
--	------------	-----	-----	-----	-----	------------------------------	--

¹⁰ Све студенткиње Универзитета у Београду код којих је ова категорија вреднована, добиле су највишу оцену, што је укупно 32 студенткиње, док је код 8 студенткиња ова табела остала непопуњена.

									које сам имао/ла		укуп но
	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	
УБГ	-	8	-	-	-	-	4	-	17	32	61
УНС	1	-	-	-	-	1	2	2	3	18	27
УКГ	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	02
УН	-	2	-	-	-	-	-	1	-	7	10
	1	10	-	-	-	1	6	3	22	57	100

Табела 5: Табеларни приказ процентуалне процене студената и студенткиња у односу на остатак студентске популације

4.1.3 Анализа текстуалног дела

Јединице анализе текста су параграфи и реченице (параграф је већа дискурсна јединица у којој је више реченица обједињено темом; реченица је синтаксичка јединица која има предикат). Препоруке садрже од једног до осам параграфа. Укупно реченица по појединачној препоруци је од најмање 1 до највише 21.

Дужина препоруке је просечно једна страна, с тим што се дужина креће од по само једне реченице¹¹ до стране и по. Некада су куцане на компјутеру а некада писане руком. Тачно половина корпуса, 50% препорука откуцано је на компјутеру, а друга половина писана је руком. То може да сведочи о доступности Интернета на факултетима, о навикама професора да пишу руком како би рукописни текст

¹¹ Та појава писане препоруке која се састоји од само једне реченице алармантно указује на то да ову академско-административну форму у нашем друштву треба стандардизовати.

сведочио о веродостојности написаногa, или о времену које су писању препоруке посветили. То би се евентуално могло испитати неким упитником.

Фреквенцијска анализа заступљености параграфа показује да наставници препоруке пишу у обиму од једног параграфа и једне реченице до препорука које садрже чак 8 параграфа и око 20 реченица.

Табела бр. 6 са подацима о основним јединицама текста налази се у Прилогубр1.

Фреквенцијска анализа параграфа у тексту препоруке.

-
- у 1 параграду 34% препорука,
 - у 2 параграфа 20% препорука,
 - у 3 параграфа 14% препорука,
 - у 4 параграфа 13% препорука,
 - у 5 параграфа 11%, препорука,
 - у 6 параграфа 5%, препорука,
 - у 7 параграфа 2%, препорука,
 - у 8 параграфа 1 % препорука.

100% препорука

У 1 параграфу написано је 34% препорука, и оне најчешће имају по 3 реченице, мада их има које садрже од само 1 до 10 реченица.

Примери:¹²

Пример 1 - Препорука се састоји из 1 параграфа и 1 реченице.

Сматрам Н.Н. изванредним музичарем и колегом, визионарски обдареног младог човека, уметника интелегентног и емотивног, пуног иницијативе и организаторских способности, одличног педагога и истраживача на пољу многих људских делатности, пре свега музике и широког спектра њеног дејства на човека, могу најтоплије да препоручим за било какав одговоран и важан посао или наступ у циљу промовисања музичке културе на клавиру и чембалу, као и вођење семинара, курсева, радионица, свега што би помогло пропагирању уметничких вредности у широј заједници. (П27)

Пример 2 - Препорука се састоји из 1 параграфа и 1 реченице.

Кандидат је међу најбољим студентима на нашем факултету, а наш факултет је један од најтежих, не само у области технике, већ и генерално. (П29)

Пример 3 – Препорука се састоји од 1 параграфа и 3 реченице.

Студенткиња Н.Н. већ другу годину водим вежбе из предмета гинекологија и акушерство. Као вредан, заинтересован и пожртован студент веома се истиче како у групном (тимском) тако и у појединачном раду. Поред редовних вежби студенткиња долази на додатна дежурства где активно учествује у прегледу пацијенткиња а такође асистира и приликом гинеколошких операција и порђаја. (П56)

Пример 4 – Препорука се састоји од 1 параграфа и 4 реченице.

¹² Текстови препорука пренети су дословно из рукописне форме у рад, са потпуно поштованим правописом којим се аутор користио као и са истим бројем речи у редовима.

У класи најбољих, марљивих и одгорних студената.
У просечним условима постиже врхунске резултате.
Издаја се од других студената по томе што
увек на време и на високом нивоу обавља
задатке који су јој постављени. Темелно
улази у наставну материју желећи да своје
знање прошири и садржајима који нису захтеви
испита.
(П40)

Постоји једна препорука редуковне реченичне структуре, и она гласи:

Један од најбољих студената, изузетан
успех, учешће на смотрема и такмичењима...
(П6)

Уобичајено је да се овакве специјалне, реченице са редукованим предикатом копулативног типа, или са номинализованим предикатом налазе у дијалогу где се комуникативна кохезија постиже самом комуникативном ситуациом, и то чешће у усменој него у писаној форми, или уколико је писана форма допуњена иконицим знаком, што није карактеристично за препоруку већ за неке друге форме као што су рекламе и огласи, о чему је писала професорка Вера Васић.¹³ Крајње је неочекивано да се јаве у функцији читаве препоруке.

Ово ипак можемо сматрати изузетком, јер је само једна таква од сто препорука у корпусу, али је такође и пример неозбиљног схватања писања препоруке. Извесно неозбиљно схватање писања препоруке, или ниподаштавање њене важности може се приметити и у другим препорукама као што је Пример 2.

¹³ Видети: Васић, Вера (1995). Новински рекламни оглас : студија из контекстуалне лингвистике. Ветерник : ЛДИ.

У 2 параграфа написано је 20% препорука. Препоруке које се састоје од 2 параграфа најчешће имају 4 реченице, али се број реченица креће у распону од 3 до 13.

Пример 5 – Препорука садржи 2 параграфа и 3 реченице.

Студент Н.Н. је у току студија на Технолошком факултету у Новом Саду остварила изузетан успех, положивши све предмете који су предвиђени наставним Планом и Програмом са високом просечном оценом, то је, могу рећи, веома ретко на нашем факултету. Тренутно ради свој дипломски рад, за који могу тврдити да ће, познајући Н.Н. као веома вредну особу која зна шта је њен циљ, бити врло брзо завршен.

Н.Н. могу препоручити да добије Ваше стипендије, јер је свијим радом и залагањем, свакако, заслужила.

(П76)

Пример 6 – Препорука садржи 2 параграфа и 4 реченице.

Н.Н. студент инжењерског менаџмента, усмерење - менаџмент квалитета и интегралне системске подршке, је редовно похађала сва предавања и вежбе. У току студирања показала је велико интересовање у области квалитета и логистике и посебно се истакла у изради и презентацији семинарских радова. Као координатор студентских тимова при изради радова и пројеката показала је одличне комуникационе вештине и лидерске способности.

Са пуним поверењем, предлажем је за вашег стипендисту.

(П93)

У 3 параграфа написано је 14% препорука и оне у просеку садрже 7 реченица.

Пример 7 – Препорука садржи 3 параграфа и 7 реченица.

Обраћам Вам се са жељом да ћете изаћи у сусрет Н.Н. апсолвенткињи Фармацеутског факултета у Београду, и помоћи јој својом финансијском подршком да настави стручна усавршавања.

Н.Н. сам упознао 2003. године, кад сам јој предавао Ботанику, један од важнијих предмета у току студија на смеру дипломирани фармацеут. Н.Н. се истакла марљивим радом, активним учешћем и показаним интересовањем и на теоријској и на практичној настави током целе године. На крају је овај предмет изузетно успешно савладала, положивши и практични и усмени испит са највећом оценом - десет. Лековито биље је наставила да проучава као члан Фармацеутског Истраживачког Друштва "Др Јован Туцаков".

Како се Н.Н. показала као одличан студент нашег факултета, са високом просечном оценом (9.5), и активан члан студентских организација, у потпуности подржавам њену кандидатуру за вашу финансијску подршку. Обзиром на до сад показане изузетне квалитете и преданост у раду сигуран сам да ће ову прилику добро искористити и да ће јој помоћи за стцање нових знања и стручно усавршавање.

(П48)

У оквиру једног параграфа најчешће је присутно више тема о којима говоре аутори препорука, што показује да наставници или недовољно поштују правилну употребу параграфа или им функција параграфа у писаном тексту није довољно јасна.

Пример 8

Н.Н. познајем од 2004. године. Као његов професор, (предмет свирање партитура на катедри за дириговање који студенти дириговања имају 4 године и сматра се најтежим и најважнијим предметом) са задовољством констатујем да је у току моје 33 годишње педагошке праксе на Факултету музичке уметности у Београду најбољи студент Н.Н. Све дужности које су му биле поверене је извршио с лакоћом. Пошто је такође певао у Мадригалском хору ФМУ Београд, где сам ја уметнички руководио, Н.Н. као колега има веома добар однос са члановима хора, и његово конструктивно мишљење је међу студентима цењено. Поред тога Н.Н. је и одличан пијаниста, и што је вредно да се подвуче, боље свира као диригент клавир него многи на клавирском одсеку. Као особа је веома позитиван тако да сваки колектив приступањем једног таквог кандидата веома много добија. Са пуном одговорношћу и поверењем подржавам кандидатуру Н.Н. за школарину Н.Н. Програма и убеђен сам да, они који му пруже шансу, се неће покајати.
(П 13)

4.1.3.1 Главни део текста писма препоруке: однос оквира и текста

Приликом анализе текста препоруке најпре ћу анализирати главни део текста, разраду, у којој се очекују одговори на постављене захтеве, а потом се вратити анализи почетка и краја текста. Анализа главног дела текста показује следеће.

Упоредила сам колико се написани текст поклапа са заданим оквиром, односно у којој мери текст препоруке одговара на захтеве донатора. Из ове анализе може се видети колико су наставници, пишући препоруке, обратили пажњу на постављене захтеве од стране донатора, тј. на тражене карактеристике – поверљивост, марљивост, уверења, визије и иновативно размишљање.

Ради прегледности и лакше уочљивости поклапања са захтевима и одступања од њих, резултати су приказани у Табели 7 која је дата у Прилогу бр.2.

Приложена Табела 7 представља упоређене, оквиром препоруке тражене одговоре и добијене одговоре. У оквиру препоруке тражено је да се опишу следеће особине студената : *поверљивост, марљивост, уверења, визије и иновативно размишљање*. Категорију *друге особине које оквиром препоруке нису задате* увела

сам како бих могла упоредити тражено и добијено. Упоређивање сам извршила на узорку од 25 препорука. Из анализе ових препорука може се уочити да на тражена питања није дато довољно одговора а да текстови препорука обилују информацијама које нису тражене и од мањег су значаја или уопште и немају значаја за дату прилику. Као што су нпр.: *показала систематичност у прикупљању информација и њиховом вредновању; течно говори енглески и шпански а добро познаје и француски и италијански; способност анализе, уопштавања и брзог реаговања; смиреност; ненаметљивост; спада међу најбоље студенте; дисциплинован радник; иако је диригент, експонирао се и као сјајан пијаниста; ретко драг; дружељубив; отворен; омиљен; показао је велику могућност апстракције и рационалног размишљања; лепо понашње и ненаметљивост; не касни на састанке; задржао је ведрину; пажње вредан научни делатник; истрајна и мотивисана...*

Из резултата обрађеног узорка можемо видети да за категорије **уверења** и **визије** кандидата и кандидаткиња немамо ни један одговор, а да су за остале тражене категорије одговори спорадични и оскудни (видети Табелу бр.7). То наводи на закључак да професори нису детаљно читали упутства каква се препорука од њих тражи, већ су их писали на начин на који то уобичајено чине. (Уврежено мишљење у нашем традиционалном свету је да млади треба да буду дисциплиновани, скромни, послушни – поготову девојке, па се често ове категорије узимају као параметар нечијег квалитета.)

Можда се ради и о томе да професори не познају визије и уверења својих студената, али нико јасно не каже да о тим особинама не може ништа рећи, већ су оне овог пута прећутно изостављене, за разлику од поступка када су у табели за процену способности професори самоиницијативно додали колону – *не могу да проценим*, када нису били у могућности да дају одговоре на нека питања.

У истраживању одлика писања препорука можемо видети да професори и поред задатих вредности које треба процењивати, процењују вредности које су навикли да процењују а не које су од њих тражене. Судови које аутор текста исказује о кандидату или кандидаткињи преламају се кроз његов (ауторов) систем вредности и систем вредности који се сматра друштвено пожељним за дату

прилику То је несвесно превиђање другог и другачијег референтног оквира од онога који они већ имају успостављен. Пример за исто понашање је и 11% непопуњених табела у којима се процентуално процењује квалитет студената у односу на друге студенте, као и непоштовање родне равноправности у језику.

На овај начин срећемо се са чињеницом да оцене које су дате о кандидатима и кандидаткињама нису чисто дескриптивне већ су и нормативне. Њихова нормативност огледа се између осталог и у прихватању одређеног вида класификације и истовременом одбацивању мноштва других алтернатива. Уобичајени начини на које се описује природа људских поступака и поредак међу људима изазивају одређене друштвене последице у виду легитимизовања одређене друштвене праксе. Прихватање само једне алтернативе је истовремено нормирање те алтернативе и одбацивање, гушење плурализма. На такво понашање утиче друштвени оквир, имплицитна убеђења и наслеђе патријархалних норми што за последицу има стереотипно понашање уместо адекватног реаговања на задату ситуацију.

Свим овим питањима бави се данас анализа дискурса, али и социјални конструкционизам и антропололингвистика. Ове се дисциплине, користећи се језичким анализама и анализама друштвеног оквира такође баве и испитивањем прикривених односа моћи који су присутни у традиционалном друштву. Из свега тога произилази да језик треба проучавати као део друштвеног живота.

4.1.3.2 Почетак текста препоруке

Углавном је почетном реченицом текста препоруке објашњено познанство или тип односа између особе 1 (која пише препоруку) и особе 2 (о којој се пише препорука):

Пример 1

- *Као професор на Природно-математичком факултету у Крагујевцу, колеги Н.Н. сам предавао предмете-----, -----, -----,----- (П2)*

Пример 2

- *Задовољство ми је да студента Н.Н., апсолвента Грађевинско-архитектонског факултета, препоручим вашем програму -----за доделу стипендија.*

Као њен асистент, познајем је пет година и на основу заједнички остварених пројеката и њених резултата сматрам да је Н.Н. изузетна, поуздана и кооперативна особа.(П3)

Пример 3

- *Младог перспективног колегу, виолончелисту, Н.Н. познајем 5 година, пратим његов рад и са задовољством га оцењујем са "одличан" у сваком погледу. (П15)*

Овим наглашавањем познанства контекстуира се однос особе која даје препоруку са особом којој се препорука даје, ради треће особе која ће текст читати.

У истраживаном материјалу наишла сам на примере у којима је тај уводни део непримерено дуг, у којем се може догодити да наставници пишу више о себи него о студентима:

Пример 4

- Од 1998. па до 2006. године био сам председник Савезне комисије за такмичења средњошколаца из..... Кандидата, Н.Н. сам упознао као успешног такмичара који се пласирао у 3. разреду гимназије у Савезну екипу ондашње Југославије која је учествовала 2003. године на Балканијади у Јашију (Румунија) где је освојила медаљу. Два пута сам био вођа југословенске екипе на такмичењима у Бугарској (Балканијада у Пловдиву 2004. и бугарско национално

пролећно такмичење у Јамболу 2003. на које је екипа Југославије била позвана као гост) на оба такмичења је члан екипе била и Н.Н. и освојила медаље. Коначно, Н.Н. је освојила бронзану медаљу на међународној Олимпијади у Атини 2004. у суровој конкуренцији од око 280 такмичара. У Атини сам био члан научног одбора Олимпијаде па нисам могао бити вођа своје националне екипе. (П65)

Премда се овакав начин писања може тумачити и као поткрепљивање тврдњи о подносиоцу захтева, треба ипак избегавати, макар, реченице попут последње у овом наводу.

Генерално се за уводни део препоруке може рећи да је заступљен у већини препорука и да на коректан начин даје податке о односу особе која пише препоруку и особе на коју се препорука односи. Детаљнија анализа уводног дела није вршена.

4.1.3.3 Крај текста препоруке

Добро написана препорука мора да буде формализована и да у завршној реченици сумира разлоге због којих професор предлаже одређеног кандидата или кандидаткињу за одређену активност. Комуникативни чинови овог типа обично имају конвенцијом утврђене почетке и завршетке, тј. реченице или синтагме које се сматрају дискурсним формулама.

Радила сам посебну статистичку анализу која показује који проценат препорука има формализован крај, односно, форму која би задовољавала минимум стандарда. Од укупно 100 препорука, само 33 препоруке имају крај који је формализован и у себи садржи завршну реченицу у којој се јасно каже да наставник кандидата или кандидаткињу препоручује за добијање стипендије.

Пример 1

Мени представља задовољство да могу да препоручим Н.Н. за Вашу стипендију. Уколико су вам потребне још неке додатне информације најбоље је да ме контактирате имејлом или ми пошаљите СМС. (П65)

Пример 2

Н.Н. је флексибилан студент продекан са отвореним комуникативним стилем. Веома успешно је остварио сарадњу са свим студентима нашег факултета, као и са студентима Универзитетског

Парламента. Он је радна вредна и пожртвована особа. Професионализам и експедитивност су његови најјачи адути. Стога га искрено препоручујем за довијање ваше стипендије и даље усавршавање уз вашу помоћ. Сигуран сам да ће Н.Н. пружити знатан допринос развоју наше земље.

Пример 3

На основу свега изнетог најтоплије препоручујем кандидата Н.Н. за добијање ове стипендије.

Премда, праве дискурсне формуле показују скоро немогућу заменљивост, у препорукама овога корпуса искориштене су и минималне могућности за модификације и трансформације, па се ни у формализованим завршецима не појављују исте реченице, већ је то извештан број стилских варијација једног истог садржаја.

Подаци показују да једна трећина професора и професорки поштује норму формализованог писања препорука. Од те 33 формализовано написане препоруке:

- 17 потиче са Универзитета у Београду, од чега су 9 написали професори а 8 професорке;
- са Универзитета у Новом Саду је 13 формализованих препорука, али ту је ситуација у односу мушкарци – жене сасвим другачија: 11 формализованих препорука написали су професори а само 2 професорке;
- две формализоване препоруке су са Универзитета у Нишу и 1 је написао мушкарац а 1 жена;
- и само је 1 формализована препорука са Универзитета у Крагујевцу, и њу је написао мушкарац.

Коначан закључак је да је пропорционално гледано највише формализованих препорука са Универзитета у Новом Саду, а када је пол у питању, да жене више од мушкараца обраћају пажњу на форму текста.

За 11 препорука може се рећи да изражавају то исто само не на јасан и формализован начин, већ је то п р е п о р у ч у ј е м речено на перифрастичан, асоцијативан или неки други начин. Односно може се рећи да оне представљају индиректан говорни чин препоручивања, док би претходно наведени био директан говорни чин препоручивања.

Пример 1

С тога, апсолутно подржавам апликацију Н.Н. и предлажем Вам да њену молбу размотрите са највећом пажњом. (П38)

Примар 2

Обзиром на до сада показане изузетне квалитете и преданост у раду сигуран сам да ће ову прилику добро искористити и да ће јој помоћи за стицање нових знања и стручно усавршавање. (П48)

Пример 3

Сигурна сам да се од Н.Н. у даљем раду могу очекивати само успеси, које наравно треба подржати на све могуће начине, а један од начина је свакако и додела Ваше стипендије. (П49)

Чак 56, од 100, препорука не садржи реченицу која у било којој форми каже да се одређени кандидат или кандидаткиња препоручују за било шта. Завршне реченице неких препорука из ове групе гласе:

Пример 1

Поносан сам што сам декан таквом студенту. (П86)

Пример 2

Заинтересованост за рад и стицање нових знања је далеко изнад просека. (П90)

Пример 3

Испит је положио оценом 10/10. (П66) Дакле, резултати истраживања показују да више од половине препорука (56%) не садрже потребну завршну реченицу којом се кандидат или кандидаткиња препоручује за добијање одређених повољности (у овом случају стипендије). Такву праксу треба променити а препоруке писати са јасном намером да кандидата препоруче.

4.2 Родна перспектива

Препоруке је писало 74 мушкарца и 26 жена, претежно наставника и наставница на универзитетима. Препоруке су написане за 72 студенткиње и 28 студената. Родна перспектива је поштована у 10 препорука од којих су 4 написале жене а 6 мушкарци. Што је процентуално изражено 10 % препорука у којима се поштовала родна перспектива. О родној перспективи рачуна води 8,1% мушкараца професора универзитета и 15,3% професорки. До ових резултата дошла сам посматрајући колико се у тексту писаном за особе женског пола користи женски род, односно како се оне идентификују: као кандидати/кандидаткиње, студенти/студенткиње, он/она. Чешће се за особе женског пола користи мушки него женски род. Номинална употреба мушког рода, због правила конгруенције која захтева наш језик, повлачи писање целог текста у мушком роду, тако да су жене: радан, вредан, одговоран... – кандидат, студент.

Овако низак степен поштовања родне перспективе, поред тога што сведочи о наслеђу из патријархалне културе, понекад може да доведе и у озбиљну забуну. У корпусу се налази једна препорука где имамо кандидата или кандидаткињу именом Вања¹⁴, које је у нашој средини чешће име жене али може бити и име мушкарца, која нас доводи у дилему. С обзиром на то да је препорука кратка (састоји се од само 2 реченице) нисам била у могућности да из текста закључим да ли се заиста ради о мушкој особи или је само реч о непоштовању

¹⁴ Презиме се појављује само једном у номинативу и не доприноси појашњењу.

родне равноправности. Руководећи се обичајима у нашем друштву, да се не поштује родна перспектива, и да се чешће женској него мушкој особи даје име Вања, ову препоруку сврстала сам у ред оних које су писане за студенткиње.

5.0 ЛЕКСИЧКА АНАЛИЗА

Кандидати и кандидаткиње описани су са укупно 266 различитих елемената, од чега су 151 речи/лексеме, а 115 синтагматски лексички спојеви чије се значење темељи на близини најмање две језичке јединице. Са 183 различита елемента описане су студенткиње а са 83 студенти. У просеку сваки је кандидат описан са 2,66 различита елемента, али се поједине речи и лексички спојеви понављају више пута, неке чак и 20 пута, као нпр. придеви *одговорна* 20 и *марљива* 19 пута, који и заузимају прва места на ранг-листи учесталости. У опису је, као што је и очекивано, употребљено највише придева, по која именица, и поменути број лексичких спојева који на перифрастичан начин дефинишу особине кандидата. Може се уочити да су за описивање људских радних, интелектуалних и карактерних особина првенствено кориштени придеви. Већина њих су изведени придеви настали од мотивних речи страног порекла које се користе у нашем језику, као што су: *активан, амбициозан, ангажован, динамична, елоквентна, ентузијастична, експедитивна, фокусирана, хировита...* Неупоредиво мање има речи нашег порекла у овој врсти описивања: *друштвена, марљива, пожртвована, паметна, савесна, самосвесна, самоуверена, темељна, вредан, дружељубив, зрео, одговорна...*

Најфреквентнији су придеви изведени формантом *-ан*, односно неким од његових 14 варијанти колико је утврђено да постоји (Драгићевић 2001:70): *активан, амбициозан, аналитичан, ангажован, бескомпромисан, брилијантан, инвентиван, образован, посебан, приљежан...*

Од укупно 134 употребљена придева 99 их је изведено формантом –ан¹⁵, 6 је изведено формантом –ен/ена: *омиљен/а, отворен/а, одмерен, сталожен, усредоточен, самоуверена*; 5 формантом –љив/-љива: *марљив/а,*

непоколебљив, осетљива, предузимљива, стрпљива. Преостала 24 придева су, или прости, неизведени или настали слагањем а не извођењем¹⁶.

У опису карактерних и радних особина појавило се 20 именица: *бисер, вођа, елан, заинтересованост, иновативност, индивидуалност, истраживач, комуникативност, кооперабилност, марљивост, несебичност, ненаметљивост, одлучност, посвећеност, потенцијал, солидарност, самоодговорност, смиреност, хировитост, брзоплетост.*

ЛИСТА РЕЧИ И ЛЕКСИЧКИХ СПОЈЕВА КОЈИМА СУ ОПИСАНЕ РАДНЕ И ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ ОСОБИНЕ ЉУДИ

Листа речи дата је по азбучном реду одвојено према полу како би се особине којима су карактерисане ове две групе могле упоредити. Број поред речи означава колико се пута реч појављује у корпусу.

Кандидаткиње

Кандидати

А

<p>-активна 6 -амбициозна 4 -ангажована 2 -аналитична -аналитички промишљена -апсолутно посвећена опредељењу</p>	<p>-активан -амбициозан -аналитичан -ангажован</p>
---	---

¹⁵ Листа придева налази се у поглављу 5.1.

¹⁶ Приликом деривације придева, као мотивне речи за извођење најчешће се појављују именице, затим глаголи па придеви.

Б

-бескомпромисна -брзоплетост у закључивању -брилијантна	-брилијантан -брзо реагује -брзо размишља -брзо учи
---	--

В

-веома комуникативна -веома мотивисана 2 -врома уредна -висока активност -висок мотив за постигнућем -висока социјална интелигенција -високопрофесионалан однос према струци -вредна 16 /веома	-васпитан -ведар 3 -велика могућност апстракције и рационалног размишљања -визионарски обдарен -висока мотивација -вредан 4 /веома -вођа
---	--

Г

-гипкост духа и размишљања	
----------------------------	--

Д

-даровита 2 -динамична -дипломатско држање -дискретна -дисциплинована 2 -добро васпитана -добро организује своје време -добре радне навике	-добро расположен -драг
---	----------------------------

-доследна 2 -дорасла изазовима -дружељубива -друштвена 2	
---	--

Е

-елан -елоквентна изузетно -еманципован човек -емотивна -енергична 2 -ентузијастична	-емотиван 2 -експедитиван
---	------------------------------

Ж

-жеља за напретком	
--------------------	--

З

- завидан ниво интелектуалног размишљања -заинтересована 3 -заинтересованост 4 -зрела 3	-заинтересован -заједништво -зрео
---	---

И

-извршава дужности -изузетан кандидат -изузетна -изузетне интелектуалне способности -изузетно дисциплинована -изузетно креативна 2 -изузетно талентована 2 -има интересовање 5 -инвентивна 2 -иницијативна 5 -иновативно размишљање 4 -интелектуални капацитет 3 -интелектуални потенцијал 3 -интелигентна -интровертна -информисана	-изванредан 2 -изванредан бисер -изванредан музичар -изузетан интелектуални капацитет -индивидуалност -иницијативан 3 -иновативан 3 -иновативност -интелигентан 2 -истраживач 2
---	--

-истраживачки настројена 2 -истрајна 4	
---	--

К

-квалитетна 2 -квалитетан студент -комплетна -комуникативна 4 -комуникативност 6 -комуникационе вештине 4 -конструктивна -концентрисана -кооперабилност 2 -креативна 6 -критичко мишљење 3 -критична према односу професора према школи	-конструктивно мишљење -концентрисан -квалитетан
---	--

Л

-лепе манире -лидер је -лидерство 2 -лојалност	-лепо понашање -лидер
---	--------------------------

Љ

-људски потенцијал	-људски квалитети
--------------------	-------------------

М

-марљива 19 -млада 3 -морална 4 - моралне вредности упадљиво изражене -мотовисана 9 -музикалност	-марљивост 2 -морални квалитети -мотивисан
---	--

Н

-најбољи студент 4 -највише оцене	-најбољи студент -ненаметљивост
--------------------------------------	------------------------------------

<ul style="list-style-type: none"> -најзаинтересованија -најмарљивија -најобдаренија -напредна -научна елита -неконфликтна -несебичност 	<ul style="list-style-type: none"> -непоколебљив
--	---

О

<ul style="list-style-type: none"> -образована 2 -обавља задатке -одговорна 20 -одличан студент -одлучност -озбиљна -омиљена -оправдава поверење -организована 3 -осетљива -осећај за стил -остварује професионалне и друге циљева -отворена -отворених видика -оштра -оштроумна 	<ul style="list-style-type: none"> -одговоран -одличан педагог -одличан пијаниста -одлучан -одмерен -озбиљан -омиљен -организаторске способности -отворен -оштроуман
--	--

П

<ul style="list-style-type: none"> -пажљива -паметна 3 -педантно извршава задатке -повучена -пожртвована 4 -помни истраживач света -посвећеност 9 -посебна -поседује дизајнерске способности - поседује одређене јасне и зреле идеје и ставове -поседује велике радне капацитете -поседује висок смисао за планирање -поседује вољу -поседује изузетан дар за интегративно мишљење - поседује изузетну музичку способност 	<ul style="list-style-type: none"> -паметан -пожртвован -поседује идеје -поседује нове идеј -правичан -пријатан -предан 3 -приљежан -професионалан -пун иницијативе -пун самопоуздања
--	--

<ul style="list-style-type: none"> -поседује радне квалитете 2 -постиге одличан успех -поставља зрела питања која имају смисла -постиге врхунске резултате -поставља логична и веома промишљена питања -поступна -потенцијал 2 -потреба за знањем -поуздана 5 -поштује термине и рокове -прати сопствени ритам -предана 12 -предузимљива 2 -прецизна 3 -преузима иницијативу -пријатна 6 -пријатна у комуникацији -прилагодљива 2 -продорна -пулсира богатим унутрашњим садржајем -пуна пажње 	
--	--

Р

<ul style="list-style-type: none"> -радознала 2 -радне навике -разуме материју -реалистична -редовно похађа предавања и вежбе 	<ul style="list-style-type: none"> -радан -радно дисциплинован -радознао
--	---

С

<ul style="list-style-type: none"> -савесна 4 -самосвесна -самостална 2 -самоуверена -свестраност 2 -свестрана -сензибилна 2 -систематична -скромна 2 	<ul style="list-style-type: none"> -савестан -самоодговорност 2 -самосталан 2 -систематичан -смиреност -солидарност -способан -спретан -спремност за рад
--	---

<ul style="list-style-type: none"> -слуша с пажњом -спремна за рад -спремност да одговори све задатке -спретна -способна 5 -способност за тимски рад 5 -срдачна -стабилна 2 -сталоженост -стрпљива -стручна -студиозна 2 	<ul style="list-style-type: none"> -способан за тимски рад -спремност за учење -сталожен -стваралачки дух
--	---

Т

<ul style="list-style-type: none"> -талентована 7 -тачна -темељна 4 -тиха 3 -топла 	<ul style="list-style-type: none"> -талентован 2 -темељан приступ 2
---	---

У

<ul style="list-style-type: none"> -увек жели више да сазна -уверљива у изношењу ставова -упорна 8 -уредна -успешно изражава своје мишљење 	<ul style="list-style-type: none"> -уметничка природа -упоран 2 -усредоточен -учествује у доношењу одлука
---	---

Ф

-флексибилна 2	-фокусиран
----------------	------------

Х

<ul style="list-style-type: none"> -хировитост -храбра 	
--	--

Табела са најфреквентнијим речима које се користе у описивању дата у односу на пол.

Број поред речи означава колико се пута реч појављује у корпусу од 100 препорука. Најфреквентније речи за опис пожељних особина су:

Студенткиње	Студенти
- одговорна 20	- веома вредан 4
- марљива 19	- иницијативан 3
- вредна 16	- иновативан 3
- предана 12	- предан 3
- посвећена 9	- самоодговоран 2
- упорна 8	- самосталан 2
- талентована 7	- темељан 2
- пријатна 6	- талентован 2
- креативна 6	- упоран 2
- комуникативна 6	...
- способна 5	
- способна за тимски рад 5	
- морална 4	
- најбољи студент 4	
...	

Може се приметити да су мушкарци описани мањим бројем различитих придева/речи, а жене са неупоредиво више и да су већа нијансирања чињена када је у питању процена квалитета жена.

Рајна Драгићевић у свом истраживачком раду (2001) долази до података који кажу да су најфреквентнији придеви са значењем људских особина *добар* и *леп*. Међутим, када је реч о употреби придева са значењем људских особина за карактерисање способности за тачно одређено поље, као што су нпр. радне способности ти се придеви чак ни не спомињу, јер ове су особине, најчешће, ирелевантне за процену нечијих радних квалитета.

До сада у нашем језику нису посебно истраживани придеви који описују радне и карактерне особине људи, већ су оне анализиране у оквиру придева који описују људске особине уопште. Однос и фреквентност међу придевима драстично се мења у зависности од области испитивања (радне, карактерне, естетске, полне, узрасне...). Овим се показује како одређене ситуације захтевају одређене особине као пожељне. У ситуацији учења интелигенција и вредноћа имају водећу улогу, с тим што су интелектуалне способности карактерисане на више различитих начина као: *интелигентна*, *поседује завидне интелектуалне способности*, *изузетан*

интелектуални потенцијал, интелектуални капацитет, завидан ниво интелектуалног размишљања; а радне способности окарактерисане су са три придева чија је фреквентност у испитаном материјалу највиша: *одговорна 20, марљива 19 и вредна 16* пута.

Ако упоредимо резултате истраживања до којих је дошла професорка Рајна Драгићевић и резултате овог истраживања можемо закључити да је релативно која је особина најзаступљенија или најпожељнија, односно да је пожељност условљена. Релативност особина огледа се у томе што се у вези са различитим друштвеним улогама мења и прототип према којем процењујемо степен заступљености особине. "Прототип се ствара у нашој колективној слици стварности. То је слика човека са одређеним физичким и духовним особинама. Постоји мноштво прототипова. Прототипична особа је, изгледа, сасвим просечна, типична. Прототипичне вредности физичких особина разликују се од народа до народа, док су духовне особине нешто универзалније" (Драгићевић 2001:169).

По тој аналогiji требало би закључити да је прототип врхунског интелектуалца прилично универзална категорија. Међутим, просуђујући према резултатима које сам добила испитујући колико је поштован задати оквир приликом писања препорука, испоставља се да је прототип интелектуалца ипак друштвено условљен и да је различит у различитим срединама. У истраживању овог корпуса до изражаја су дошле карактеристике које више сведоче о разликама него о сличностима прототипичних особина интелектуалних елита у различитим срединама. О њиховој различитости закључујем из анализе спроведене приликом испитивања колико се поштује задати оквир. У Прилогу бр.2, Табела 7 може се видети да у великој мери оквир није поштован, тј. да је тражено мишљење о једним особинама а добијено о сасвим другим. Мислим да је до ове појаве дошло управо услед тога што се у различитим срединама различите особине/карактеристике сматрају важним и на њих се посебно обраћа пажња. Страни донатор је тражио мишљење о особинама које су типичне за његову средину, а наши професори су то можда чак и несвесно пренебрегли, превидели и писали о особинама које се у нашој друштвеној заједници сматрају пожељним (видети део 4.1.3.1).¹⁷ Прототипичне вредности за интелектуалце и интелектуалке у нашем друштву изложене су у наставку.

Ако се ради о особи женског пола она је: одговорна, марљива, вредна, предана, посвећена, упорна, талентована, пријатна, креативна и комуникативна, способна за тимски рад и морална, док рецимо уопште немамо представу о њеној поверљивости, визијама и погледу на свет, иновативности, односу према локалној заједници и друштву, што је оквиром тражено.

Ако је мушкарац у питању он је: веома вредан, иницијативан, иновативан, предан, самоодговоран, талентован и темељан. Такође не познајемо његове визије,

¹⁷ Пошла сам и од претпоставке да професори о траженим категоријама о којима нису ништа написали нису имали податке, па су их због тога изоставили. Међутим, ако се узме у обзир већ спомињани случај око попуњавања образаца број 1 задатог оквира, када су сами увели категорију не могу да проценим, за случајеве где нису имали довољно података о кандидатима и кандидаткињама, намеће се закључак да је до изостављања дошло услед различитих културних клишеа, односно утицаја различитих друштвених оквира.

погледе на свет, уверења и однос према средини у којој живи и његово ангажовање у њој, што се све у култури из које потиче задати оквир за писање препоруке сматра битним.

Можемо видети да су прототипичне особине интелектуалаца у нашем друштву у односу према полу сличне али не и потпуно исте, наиме поклапају се у три очекиване особине: вредан/вредна, марљив/марљива и талентован/талентована. Када упоредимо пожељне особине код једних и код других, можемо закључити да су код жена пожељније особине које асоцирају на послушност и упоран рад а код мушкараца су пожељније особине које асоцирају на иновативност и проналазаштво. Ово говори о томе каква се прототипична особа мушког а каква женског пола налази у нашој колективној свести.¹⁸ Рајна Драгићевић истиче да су старост и пол основни и најелементарнији показатељи наше склоности ка прототипској организацији сопственог поимања процењивања људских особина. "Стварање прототипа је несвестан, делимично ирационалан али и индуктивно мотивисан процес, који нам помаже у сазнајном организовању стварности" (Драгићевић 2001: 169).

Изнети резултати односе се на тренутно стање у нашој друштвеној (академској) средини, у првом реду на истраживани корпус.

5.1 Употреба придева и парадигматски лексички односи

У истраживаном материјалу придеви су се изузетно ретко користили појединачно у реченицама, већ су се обично јављали у паровима од по два или групама од по три везана придева у реченици. То произилази из потребе да се особама приликом описивања, у истој реченици, припише више особина.

Пример 1

Кандидаткиња је изузетно посвећена, марљива и усмерена ка испуњавању свог професионалног циља, упорна и иницијативна.

¹⁸ Наравно, овде се мисли на прототипичне особе које чине интелектуалну елиту наше земље, а не на мушкарце и жене уопште, њих би вероватно карактерисале неке друге особине.

П7

Марљива је, амбициозна и талентована за многе послове.

П8

Склон је тимском раду, одговоран и дисциплинован.

П9

Понекад, али у мањем броју случајева, јављају се реченице које садрже низ од већег броја придева, именица и синтагми употребљених у циљу описивања особе.

Пример 2

Сматрам Н.Н. изванредним музичарем и колегом, визионарски обдареног младог човека, уметника интелигентног и емотивног, пуног иницијативе и организационих способности, одличног педагога и истраживача на пољу многих људских делатности.

П26

У овој врсти грађе у највећем броју случајева, у оквиру једне реченице, јављају се по 3 везана придева:

Пример 3

Налази се у класи најбољих, марљивих и одговорних студената.

П40

Креативан је, радно дисциплинован и приљежан.

П28

Поседује изузетне музичке, интелектуалне и емоционалне способности. Његов стваралачки дух је радознао и истраживачки.

П27

Показала се као вредан, способан и одговоран студент.

Веома је посвећена раду, истрајна и мотивисана.

П11.

У овом корпусу преовлађују реченице у којима има по три придева, док Рајна Драгићевић запажа да грађа *Речника Матице српске* показује да најчешће има по два везана придева у једној реченици. Томе, да их овде буде више, вероватно је, допринела изразита потреба да се кандидати опишу. Међутим, у потпуности се поклапа, и у овом корпусу и у грађи из *Речника МС*, појава да се придеви када их у реченици има више јављају у напоредним саставним конструкцијама од два члана. И како професорка Драгићевић запажа произилази "да је та бинарна конструкција у описивању људи нека врста неписаног стилског правила" (2001:245).

Пример 4

Талентована и озбиљна, изузетно вредна и предана школским обавезама, интелигентна и отворена, радознала и паметна, спада међу сам врх студентске елите на нашем факултету.

П35

Н.Н. је марљив и вредан радник, изузетно поуздана и кооперативна, јако је друштвена и пријатна.

П3

Придеви који се јављају везано често су у синонимијском односу. Као нпр. *вредна и предана, друштвена и пријатна, посвећена и марљива, радознао и истраживачки...*Тј. у напоредним односима и контекстима у којима су

употребљени као да се помало садрже један у другом. Односно да нпр. лексема *посвећена* у себе укључује и сему *марљива*.

Не ради се о апсолутним синонимима већ о блискозначницама, тј. речима које покривају исто семантичко поље. Све лексеме из тих семантичких поља чине један лексички скуп, који је образован по принципу грозда. Лексички скуп "темељи се на груписању лексема, различитих морфосинтаксичких класа, према сродности смисла проистеклој из одређених ванјезичких околности" (Прћић 1997:111). Лексеме које образују гроздове припадају истом семантичком пољу, али се поредивост, уређеност и коначност појединачних чланова у оквиру скупа не сматрају битним, за разлику од оних које образују скале или рангове (видети Прћић 1997: 110).

ЛИСТА ПРИДЕВА КОЈИМА СУ ОПИСАНЕ РАДНЕ И КАРАКТЕРНЕ ОСОБИНЕ КАНДИДАТА И КАНДИДАТКИЊА

Ова листа придева са на крају додатом листом именица које се у грађи појављују чини лексички скуп заснован на тематској блискости денотата.

А

ативна
амбициозна
аналитична
ангажована

активан
амбициозан
аналитичан
ангажован

Б

бескомпромисна
брзоплета
брилијантн

брилијантан

В

вредна
васпитана

васпитан
ведар
вредан

Д

даровита
динамична
дискретна
доследна
дружељубива
друштвена

драг

Е

елоквентна
емотивна
енергична
ентузијастична

експедитиван
емотиван

З

заинтересована
зрела

заинтересован
зрео

И

изузетна
инвентивна
иницијативна
интровертна
информисана

изванредан
иницијативан
иновативан
интелигентан

К

квалитетна
комплетна
комуникативна

концентрисан
квалитетан

конструктивна
концентрисана
креативна
критична

марљива
млада
морална
мотивисана

најзаинтересованија
најмарљивија
најобдаренија
напредна
неконфликтна

образована
одговорна

озбиљна
омиљена
организована
осетљива
отворена
оштра
оштроумна

пријатна
предана

М

мотивисан

Н

непоколебљив

О

озбиљан
одговоран
одлучан
оштроуман
одмерен
омиљен
отвотен

П

предан
приљежан

пожртвована
прецизна
посебна

продорна
поступна
предузимљива
паметна

пожртвован
професионалан
пријатан
паметан
правичан

радозна
реалистична

Р

радан
радознао

Савесна
самосвесна
самостална
самоуверена
свестрана
сензибилна
систематична
скромна
способна
спретна
срдачна
стабилна
стрпљива
студиозна

С

савестан
самосталан
систематичан
способан
солидарност
спретан
сталожен

талентована
тиха
тачна
темељна
топла

Т

талентован

упорна

У

упоран
усредоточен

Ф

флексибилна

фокусиран

Х

храбра

Лексички скуп именица употребљених за описивање особина у овом корпусу:

бисер, вођа, елан, заинтересованост, индивидуалност, иновативност, истраживач, комуникативност, кооперабилност, марљивост, музикалност, несебичност, ненаметљивост, одлучност, посвећеност (9 пута), потенцијал (2 пута), самоодговорност, смиреност, хировитост, брзоплетост¹⁹.

5.2 Лексички спојеви: колокацијски односи

Већ сам споменула да се поједине лексеме које су кориштене у опису нису могле издвојити из лексичког споја, већ је управо тај везани однос био неопходан да би се изразио жељени садржај.

Лексички спојеви, који представљају спрегу најмање двеју лексема, могу бити мање или више компактни односно дифузни. У зависности од њихове компактности/дифузности они могу бити колокације или идиоми.

¹⁹ Последње две именице су неочекиване за карактерисање у овом виду текста па зато дајем контекст у којем се налазе у препоруци:

"Сматрам да је кандидаткиња способна, хоће да учи и да ради на себи, али оно што је некада спутава у томе је хировитост и брзоплетост у закључивању." П89

Колокације представљају мођуоднос лексема које по својој суштини чине садржинску, функцијску, а делом и формалну целину, која пружа опис специфичне микроситуације у ванјезичкој или језичкој стварности. Оне представљају неустаљен функцијски и садржински спој који је дифузан за разлику од идиома који представљају компактан, очврсао, устаљени језички спој (према Прћић, 1997:114-117).

Синтагматску грађу пронађену у овом корпусу могу окарактерисати као дифузне, неустаљене, колокацијске лексичке спојеве и констатовати да нема идиомских конструкција. Неки се колокацијски спојеви јављају више пута. Фреквентност колокација које се јављају више пута није тако висока да би се могло говорити о идиомској структури, па чак ни о везаним колокацијама већ се све могу сматрати отвореним. Отворене колокације имају врло широк колокацијски опсег и личе на слободне спојеве. Највећи број описних колокација јавља се у овом корпусу само по једном. То говори о извесној стилској свежини текстова препорука и избегавању клишетираних лексичких спојева који сваком тексту одузимају изражајност и аутентичност.

Како је испитивана грађа тематски условљена, дефинисана задатим оквирима, имамо мноштво колокација које имају слична и врло суптилно нијансирана значења за исте или сличне особине, али је на тај начин избегнут велики број понављања истих колокација. Најфреквентнија колокација у овом корпусу гласи: *веома вредна* и она се у корпусу појављује 7 пута. У даљем тексту биће дати само најфреквентнији колокацијски спојеви а листа свих колокација употребљених у описне сврхе налази се у Прилогу бр 4.

Колокацијски лексички спојеви - фреквенцијски приказ:

-веома вредна 7	-изузетно талентована 4
-веома мотивисана 5	-интелектуални капацитет 3
-спремност за тимски рад 5	-интелектуални потенцијал 3
-најбољи студент 4	-показује интересовање 3
-веома комуникативна 4	-критичко мишљење 3
-комуникационе вештине 4	-истраживачки настројена 2
-изузетно креативна 4	-пријатна у комуникацији 2
-висока активност 4	-преузима иницијативу 2
-иновативно размишљање 4	-моралне вредности 2

Када сагледамо лексичку анализу писама препоруке можемо закључити следеће:

- Да су у 100 препорука кандидати и кандидаткиње описани са укупно 266 различитих елемената од чега је 151 лексема и 115 лексичких спојева.
- Да су у текстовима, као што је и било очекивано, за описивање људских радних и интелектуалних особина највише кориштени придеви. Да је већина придева изведена а да су за њихово извођење претежно узете речи страног порекла које су иначе актуелне у нашој пословној и академској свакодневици. Највећи број придева (чак 99 од укупно 134) изведен је творбеним формантом *-ан*.
- Најфреквентнији придеви су : *одговорна, марљива, вредна*.
- Фреквентност одређених придева условљена је перспективом из које се особе о којима се пише посматрају, односно условљена је конкретном ситуацијом - циљем због којег се пише.
- Употребљени придеви у тексту стоје у парадигматском односу релативних синонима.
- Све лексеме употребљене у описима припадају истом семантичком пољу и организоване су по принципу гроздова.
- Синтагматски односи су колокацијски и нема идиомских. Колокације су отвореног типа и личе на слободне спојеве. Фреквентност одређених поновљених колокација је довољно мала па текстови чувају стилску свежину и аутентичност.

6.0 ЗАКЉУЧАК

6.1 Како се у нашој средини пишу препоруке

На основу истраживаног корпуса од 100 препорука које су написали професори универзитета у Србији можемо извести закључке како се препорука пише у нашем друштву.

Пошто не постоји препоручена форма како препоруке треба писати, у пракси се јавља велика шароликост и она је управо произашла из тога што немамо правила за писање препорука. Та шароликост огледа се и у форми и у садржини текста препоруке, као и у начину приступања писању препоруке који иде од прихватљивог до потпуно неозбиљног, у који првенствено убрајам покушаје да се препорука напише у једној реченици. Постоји једна константа, која се ипак јавља у препорукама без обзира на све разлике, а то је недовољна информативност препоруке. Приликом писања, професори нису довољно водили рачуна о захтевима какву препоруку је потребно написати, па препоруке не пружају адекватне информације.

Намеће се закључак да су недостаци у начинима писања препорука код нас бројни. Најчешћи недостаци овога корпуса следећи су:

- текст препоруке је недовољно информативан а често и прекрatak;
- највећи број препорука написан је у једном параграфу и 3 реченице;
- није подељен у довољан број параграфа, а у оквиру једног параграфа појављује се више тема;
- реченице у тексту су понекад предуге и неконгруентне (Пример1 –П27);

- студенткиње су боље оцењене у скоро свим појединачним категоријама, али су, што је парадоксално, студенти генерално процењени као бољи потенцијал;
- родна перспектива је поштована у само 10 % препорука;
- табела којом се процентуално процењују студенти у односу на друге студенте у 11% случајева, остала је, непажњом, непопуњена;
- на тражени оквир није одговорено: категорије *визије* и *уверења* остале су без одговора, а на остале три категорије одговори се јављају спорадично;
- текст обилује информацијама које нису тражене и нису релевантне за дату прилику;
- уводни део текста препоруке понекад је непримерено дуг;
- завршна реченица у 56% случајева не препоручује кандидата или кандидаткињу, за одређено чињење;
- 50% препорука написано је руком, што можда има за циљ да допринесе веродостојности, али отежава читање и захтева више времена;
- постоје препоруке у којима су текстуални део и оцена помоћу табеле у сукобу, што може да указује на непоузданост извора.

Када се у обзир узме и лексичка анализа текста, утисак се за нијансу мења, па се може закључити да препоруке написане у нашој академској средини нису клишетиране, нема у њима великог броја поновљених синтагматских спојева што доприноси томе да текст има своју аутентичност и стилску посебност. Таквом стању је управо допринело непостојање правила и модела како се препорука пише, тако да су избегнути сви клишеи. То су добре стране и треба их задржати и када начин писања постане формализован.

Овај корпус од 100 препорука чине 72 препоруке написане за студенткиње и 28 написано за студенте. Препоруке су написале 74 особе мушког пола и 26 особа женског пола, претежно запослене на универзитетима у Србији.

Да би се ово стање у важној области академске комуникације поправило сваки од учесника у овој активности (пошиљалац, прималац и особа на коју се препорука односи/особе 1, 2 и 3) мора се придржавати појединих важних правила како би писање овог пословног писма било успешно. .

6.2 Шта пошиљалац (особа 1) треба да зна о писању препорука

Као што је већ речено особа 1 је особа која пише препоруку. Онај ко препоруку пише мора, на првом месту, прилично добро познавати кандидата. Мора бити одговоран за оно што је написао, па се очекује да то што је написао стварно и мисли о кандидату. Они који пишу препоруке често су свесни тога да пишући истину о кандидату чувају свој кредибилитет и осигуравају то да њихова реч заиста вреди.

С друге стране, онај ко пише препоруку мора имати на уму да препорука треба баш тог кандидата/кандидаткињу да препоручи за одређену активност, што значи да особа која пише препоруку треба добро да процени које од кандидатових особина треба истаћи и у коликој мери, јер, најпосле, препорука треба кандидату/кандидаткињи да помогне да баш он/она буду изабрани.

За оно што говори требало би да има аргументацију – да наведе конкретне успехе, ангажовања, активности, иницијативу, спремност на сарадњу и помоћ другима...

Морамо разумети да препорука није никаква формалност и да треба да говори истину о кандидату која може у препоруци да буде потврђена/аргументована чињеницама о постигнућима, а у сарадњи са кандидатом и проверена. Дакле, препорука није још само један бирократски папир који треба документацију да учини обимнијом. Из тог разлога треба знати и то да је приликом писања препоруке врло важна перспектива из које се кандидат посматра. То је нарочито важно послодавцу, односно донатору, те није свеједно шта је о

кандидату написано а шта изостављено. Да би се између пошиљаоца и примаоца препоруке остварила добра комуникација нужно је да онај ко пише препоруку обавезно детаљно прочита захтеве (уколико су дати) каква се препорука тражи.

Постоје два начина да се препорука тражи. Први је да је тражи сам кандидат/кандидаткиња, и она онда треба да буде написана по класичним стандардима за писање препорука (који у нашој заједници не постоје), и тада ће је кандидат сам приложити као део своје конкурсне документације. Друга варијанта је да фирма/институција, препоруку тражи као обавезан део конкурсне документације. У овом другом случају онај ко пише препоруку обично је замољен од стране фирме/институције да препоруку напише и преда је у затвореној коверти кандидату. У том случају најчешће су врло јасно наведене области за које је донатор заинтересован и о којима треба писати, на које аспекте треба обратити пажњу. Потребно је дати одговоре на прилично прецизно постављена питања, који ће конкурсној комисији понудити адекватне информације и помоћи приликом избора кандидата и кандидаткиња.

6.3 Шта особа о којој се у препоруци говори (особа 2) треба да зна о писању препорука

Особа 2 (на коју се препорука односи), првенствено треба да зна да има право да очекује квалитетно и одговорно написану препоруку. Али такође треба да зна и на који је начин да до ње дође.

Други врло важан моменат је да особа 2 зна од кога препоруку треба тражити. Најбоље је препоруку тражити од редовног професора универзитета од којег се очекује да својим искуством и ауторитетом гарантује за кандидата и да добро процењује способности студената, а у писању препорука има искуства. Уколико је његово име познато и цењено у јавности утолико ће препорука, вероватно, имати више успеха.

У истраживаном корпусу од 100 препорука, тек 52 препоруке написали су професори или професорке универзитета, 21 препоруку написали су доценти или доценткиње, 11 асистенти или асистенткиње, а 16 препорука написали су *остали*, међу којима су: академски сликар, дипломирани инжењер информатике, професорка средње школе, студенткиња, управница галерије, сарадник у настави, менаџер и други. Ова појава сведочи о томе да наши студенти и студенткиње нису довољно добро упућени у то од кога би било пожељно препоруку тражити.

Особа која тражи да професор за њу напише препоруку мора професора/професорку или кога другог надређеног тачно да упозна са ситуацијом за коју му је препорука потребна и шта би требало да стоји у писму препоруке. Да га упозна са својим квалитетима које може и да поткрепи у стварности, односно са својим карактеристикама и способностима, уколико сматра да их професор недовољно познаје. И свакако, све ово треба да уради благовремено како би неко ко треба да напише препоруку имао довољно времена да то и уради. Стичем утисак да је добар број препорука из корпуса неадекватне дужине јер није било довољно времена да се препорука ваљано напише.

6.4 Шта прималац (особа 3) може да очекује од препоруке

Особа која препоруку чита, или конкурсна комисија, има права да очекује добро написану препоруку одговарајуће дужине и адекватног садржаја, на белом папиру А4 формата, или папиру са меморандумом факултета,. Такође треба да очекује да препорука буде откуцана на компјутеру, јер рукописне форме могу некада бити нечитке и тражити непристојно пуно времена. Препорука ће конкурсној комисији помоћи да одлучи само уколико одговори на унапред дати оквир препоруке, уколико оквира има, или ако не постоји оквир препорука треба да опише кандидата из оне позиције која би била најбитнија за дату прилику.

Приликом задавања оквира требало би код одређених рангирања и процена вредности увести и категорију – *не могу да проценим* - које у анализираном

задатом оквиру није било, па су је неки професори сами дописали руком јер су осетили да им је потребна.

6.5 Како треба писати препоруку

Препорука је важан облик пословне преписке у свету а на свом значају све више добија и код нас, па јој стога треба прићи на озбиљан начин и приликом њеног писања уложити онолико времена и труда колико дата ситуација захтева. Првенствено је заступљена у академским круговима, што не значи да се потреба за њом неће проширити и на остале слојеве друштва.

Она има улогу да некога препоручи за неко чињење, или неке бенефиције и олакшице у току академске каријере. Има важну функцију у јавном животу јер помаже да се пословања међу институцијама одвијају транспарентно и јасно, истиче критеријуме по којима се врше одабири особа приликом доношења важних одлука у животу људи као што су: добијање посла, добијање стипендија за студије и стручна усавршавања, награда и других повољности. Друштво у којем ови системи функционишу јасно и транспарентно, ближе је уређеном друштву у којем грађани имају поверења у државне институције. Увођењем културе писања препорука у нашој заједници избегла би се пракса да се препоруке дају усмено и у телефонским разговорима а да при томе основни критеријум буду приватна познанства, што се често тумачи као нелегално остваривање извесних права. Дакле, одговорним приступом писању препоруке, као и њеним тражењем на адекватан начин, помажемо да академска администрација функционише задовољавајуће што нас приближава групи земаља у којима се води рачуна о стандардима и процени квалитета.

Постоје два начина да се препорука добро напише. Они су условљени начином тражења препоруке.

Први начин је када препоруку тражи фирма или нека друга институција. У том случају она обично има врло прецизно постављена питања и задатке на које треба одговорити јер је то перспектива из које је потребно сагледати кандидата за потребе те фирме/институције. Нужно је да особа која пише препоруку прочита те захтеве и потруди се да на њих што прецизније одговори. Такође, потребно је да пошиљалац провери да ли је попунио све потребне формуларе, јер се таква препорука обично састоји из више делова, па у случају када онај ко пише унапред не зна да је вишеделна, обично неки од формулара остане непопуњен. Податке о оваквим пропустима даје нам испитивани корпус. Овако написана препорука која је одговорила на сва задата питања и чији су сви делови попуњени предаје се кандидату у затвореној коверти коју ће он приложити уз осталу конкурсну документацију, или се у електронској форми шаље на адресу институције, уколико тако стоји у захтеву.

Други начин писања препоруке односи се на препоруку коју је пожељно приложити приликом конкурисања али тада прималац нема никакве захтеве у погледу сагледавања кандидата, већ је на самом професору да одлучи шта је од кандидатових особина важно истаћи. Да би се избегла потпуна произвољност у писању која обично резултира мноштвом података који нису од велике користи за послодавца или донатора, треба се држати неке формуле која ће помоћи да написани одговори буду и примерени ситуацији. Чини ми се, да се добра препорука може написати уколико се онај ко пише потруди да одговори на пет питања која у већини земаља развијеног света чине основну шему писања препоруке:

- Ваш однос са кандидатом.
- Колико дуго познајете кандидата?
- Наведите кандидатове квалитете и слабости.

- Како бисте рангирали студента/запосленог у односу на друге студенте/запослене у односу на просек (просечан, међу најбољих 10%, међу најбољих, 25% итд.)?
- Да ли бисте препоручили кандидата?

Препорука треба да има три јасно издвојене целине у којима се представља кандидат/кандидаткиња:

1. У првој се обично пише о начину на који се кандидат/кандидаткиња познаје и о дужини познанства.
2. Други део писма подразумева простор у којем се наводе кандидатове/кандидаткињине особине, карактеристике, вредности, способности и моменти када су оне дошле до изражаја.
3. И трећи део формализоване и стандардизоване препоруке представља сам закључак који садржи реченицу у којој се каже да се управо тај кандидат препоручује за одређену активност. Та реченица требало би да представља дискурсну формулу, чија би употреба била утврђена као конвенционална за овај тип академско-административног текста и која би гласила:

Стога препоручујем кандидата/кандидаткињу за.....

Ове три целине треба да буду и визуелно јасно издвојене што се постиже дељењем текста у параграфе. Текст препоруке може имати и више од три параграфа, уколико се у њему говори о више различитих тематских целина, али то не би смело да препоруку учини непримерено дугачком. Сматра се да је дужина текста од једне куцане странице довољна па је не би требало прелазити.

Добра препорука може се написати и уколико се особа која пише придржава Грајсових кооперативних принципа који гласе: буди информативан, буди релевантан, буди јасан, буди кратак, избегавај двосмислености, буди искрен, и не говори оно за шта немаш доказа (Грајс 1975, према Васић 1995:64).

Поред свих наведених недостатака у корпусу се налази и изванредан (на жалост, не велики) број добро написаних препорука, које могу послужити као пример на који се треба угледати. Једна од таквих је препорука која следи:

Поштована господо,

Обраћам Вам се поводом једнократних студентских стипендија које додељује _____, са циљем да препоручим студента нашег факултета Н.Н. за Вашег стипендисту.

Н.Н. сам упознао још током курса из _____, који предајем на првој години основних студија на Н.Н. факултету у Новом Саду. После тога је код мене слушао и полагао предмет _____ као и предмет _____ где је са неколико других студената учествовао у тиму који је као свој испитни задатак реализовао мобилног робота. У свим случајевима је постигао одличан успех. Тренутно се налази на петој години студија и код мене слуша курс _____. Као и у ранијим случајевима истакао се одмах на почетку, постављајући током наставе суштинска питања која су се тичала градива. Показује велику могућност апстракције и рационалног размишљања.

Током студија сам био у прилици да учим и многе друге његове квалитете. Показао се као веома вредан и амбициозан младић, и изнад свега способан да веома брзо прихвати нова знања у домену техничких наука. Сматрам га за веома одговорног студента, који редовно и на време и са посебним залагањем испуњава све своје обавезе. Такође сматрам да је свестан својих могућности, и да због тога има непрестану жељу да прошири своје знање изнад нивоа основних студија. Такође је комуникативан и добро се слаже са колегама, и увек приликом рада у групи спонтано се наметне као вођа.

Посебно желим да истакнем његову способност концентрације и фокусираности на проблем који решава као и способност иновативног размишљања. Приликом реализације робота у оквиру предмета Н.Н., где студенти почињу од концепције, а завршавају реализацијом Н.Н је показао изузетну зрелост и способност иновативног размишљања поготово при анализи потенцијалних

решења и усвајању концепције невезујући се за неко од потенцијалних решења већ разматрајући сва решења објективно, без обзира чија идеја је у питању, и залажући се за усвајање најперспективнијег решења. Током реализације овог задатка је такође показао изванредну упорност и систематичност радећи неуморно на отклањању грешака у електронским скоповима робота. Све ове карактеристике, а нарочито интелектуалне способности, чине да се видно издваја у односу на друге студенте.

Н.Н. Изражава жељу да након основних студија настави усавршавање, због чега му је свака финансијска подршка добродошла. Мислим да би била штета да студент оваквог потенцијала заустави своје школовање на основним студијама само зато што није могао да нађе средства да настави даље те га стога најтоплије препоручујем за Вашег стипендисту.

П.С. У случају потребе за додатним информацијама молим Вас да ми се слободно обратите на e-mail адресу _____ или на телефон _____.

После свега реченог могу још додати да је ово истраживење, као прво које се бавило овом темом, покренуло тек основна питања о проблему писања препорука у нашем друштву, и дало само нека упутства за основни модел препоруке, како би она требало да изгледа и шта да садржи. Модел понуђен у поглављу **Како треба писати препоруку** узет је као основни јер је близак уобичајеним начинима писања препорука у свету. Одступања од овог модела су очекивана, нарочито ако се ради о одређеним специфичним областима за које се препорука пише.

Остало је отворено још много питања у вези са писањем препорука. На нека од њих указано је у овом раду. За нека као што су историјски преглед развоја препоруке у нашој земљи, типологија препоруке, препорука као говорни чин и многа друга, овај корпус није пружао довољно материјала. Овај рад представља тек увод у поље препорука које треба и даље истраживати.

7.0 ЛИТЕРАТУРА

- Бахтин**, Михаил (1980). Проблем говорних жанрова. *Трећи програм IV*. Београд : РТВ.
- Бер**, Вивијен (2001). *Социјални конструкционизам*. Београд : Zepster book world.
- Бугарски**, Ранко (1995). *Увод у општу лингвистику*. Београд : Завод за уџбенике и наставна средства.
- Бурсаћ**, Гордана (2007). *Особине научног дискурса*. Нови Сад : Бистрица - Филозофски факултет.
- Васић**, Вера (1995). Новински рекламни оглас : студија из контекстуалне лингвистике. Ветерник : ЛДИ.
- Герген**, Кенет и Мери Герген (2006). *Социјална конструкција : улазак у дијалог*. Београд : Zepster book world.
- Големан**, Данијел (2008). *Социјална интелигенција : нова наука о људским односима*. Београд : Геопоетика.
- Гортан-Премк**, Даринка (2004). *Полисемија и организација лексичког система у српском језику*. Београд : Завод за уџбенике и наставна средства.
- Драгићевић**, Рајна (2007). *Лексикологија српског језика*. Београд : Завод за уџбенике и наставна средства.

Драгићевић, Рајна (1999). *Перспективизација придева који означавају људске особине*. Српски језик, IV/1-2.

Драгићевић, Рајна (2001). Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику: творбена и семантичка анализа. Библиотека *Јужнословенског филолога*, нова серија, књ 18, Београд : Институт за српски језик САНУ.

Клајн, Иван и Милан Шипка (2006). Велики речник страних речи и израза. Нови Сад : Прометеј.

Кристал, Дејвид (1999). Енциклопедијски речник модерне лингвистике. Београд: Нолит.

Мунен, Жорж (1981). Лингвистика и филозофија. Београд : БИГЗ – Библиотека XX век.

Перс, Чарлс Сандерс (1993). Изабрани списи. Београд : БИГЗ - Филозофска библиотека.

Прћић, Твртко (1997). Семантика и прагматика речи. Сремски Карловци – Нови Сад : Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Радовановић, Милорад (1997). Списи из контекстуалне лингвистике. Сремски Карловци – Нови Сад : Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Радовановић, Милорад (2003). Социолингвистика. Сремски Карловци – Нови Сад : Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Савић, Свенка (1993). Дискурс анализа. Нови Сад : Филозофски факултет.

Савић, Свенка (1995). Језик и пол : истраживања у свету. Женске студије : Београд, 2-3, 228-244 стр.

Савић, Свенка (1995). *Могућности интердисциплинарног истраживања језика*. Психолингвистика (1971/72 – 1994/95).

Савић, Свенка (1998). Жена сакривена језиком медија : кодекс несексистичке употребе језика. Београд : Женске студије.

Серл, Дон (1991). Говорни чиновни. Београд : Нолит.

Стојнов, Душан (2001). Предговор у *Социјални конструкционизам*, Вивијен **Бер**. Београд : Zepher book world.

8.0 ПРИЛОЗИ

ПРИЛОГ БР.1

Табела 6

Табела са подацима о основним јединицама текста.

Број препоруке	Број параграфа	Број реченица
П1	7	14
П2	2	8
П3	3	9
П4	2	2
П5	1	5
П6	1	1
П7	1	4
П8	1	5
П9	1	3
П10	5	6
П11	6	13
П12	5	14
П13	1	7
П14	2	5
П15	1	2
П16	1	4
П17	2	7

П18	5	11
П19	3	4
П20	1	5
П21	1	3
П22	1	5
П23	1	3
П24	4	8
П25	2	5
П26	1	1
П27	2	4
П28	1	3
П29	1	1
П30	5	8

Број препоруке	Број параграфа	Број реченица
П31	6	10
П32	1	3
П33	2	3
П34	2	3
П35	3	8
П36	2	4
П37	1	2
П38	4	13
П39	3	4
П40	1	3
П41	6	12
П42	1	1
П43	2	3
П44	4	8
П45	4	5
П46	3	5
П47	4	7
П48	3	7
П49	1	8
П50	1	3
П51	1	2
П52	1	8
П53	8	9

П54	7	19
П55	1	8
П56	1	3
П57	1	7
П58	4	14
П59	4	14
П60	3	5
П61	2	13
П62	5	12
П63	5	7
П64	1	3
П65	4	17

Број препоруке	Број параграфа	Број реченица
П66	1	2
П67	2	7
П68	2	4
П69	4	7
П70	5	8
П71	2	6
П72	1	6
П73	1	2
П74	3	6
П75	3	6
П76	2	3
П77	6	9
П78	1	10
П79	4	11
П80	4	10
П81	4	6
П82	6	8
П83	3	3
П84	2	4
П85	3	7
П86	1	3
П87	1	6
П88	3	4
П89	4	6
П90	1	3

П91	3	7
П92	2	4
П93	2	4
П94	2	4
П95	3	7
П96	5	13
П97	5	18
П98	5	14
П99	5	21
П100	2	5

Прилог бр. 3 Табела бр.7

Р.бр.	Бр. преп. и пол особе за коју се препорука пише	Поверљивост	Марљивост	Уверења	Визије	Иновативно размишљање	Друге особине које оквиром препоруке нису задате
1.	П1м		-радна и вредна особа				-флексибилан -са отвореним комуникативним стилем -успешно остварио сарадњу са савим студентима нашег факултета , као и са студентима Универзитетског парламента -пожртвована особа -професионализам и експедитивност су његови најјачи адути
2.	П2м					-креативност	-добрио највише оцене -испољио интерес и активност са циљем да разјасни појмове и овлада материјом -способност брзог учења -завидан интелектуални капацитет -способност доброг комуницирања -изабран на највише функције у студентској организацији
3.	П3ж	-поуздана	-марљив и вредан радник			-мотивисан студент са иновативним визијама	-изузетна -кооперативна -друштвена и пријатна особа -увек спремна да изађе у сусрет и помогне својим колегама -изражене способности за учешће у тимским пројектима -један од најбољих студената који сам до сада имала

Табела поклапања задатог оквира и текста препоруке

Р.б р.	Бр. преп.	Поверљивост	Марљивост	Уверењ а	Визије	Иновативно размишљање	Друге особине које оквиром препоруке нису задате
4.	П4ж	-поуздан сарадник	-сјајни радни квалитети -вредан сарадник				-сјајни морални квалитети
5.	П5ж		-обавезе у највећем броју случајева испуњава пре рока				-показује личну одговорност -лако и брзо савладава нове наставне задатке -показује изузетно интересовање за новим садржејима -увек преузима водећу улогу -показује велико интересовање за сбве област рада и за слободне активности - висок интелектуални капацитет -комуникативне способности
6.	П6 ж						-учешће на смотрема и такмичењима -један од најбољих студената - изузетан успех
7.	П7ж		-марљива -изузетно посвећена			-савремен приступ обради проблема и коришћење нове литературе	-упорна и иницијативна -показала изузетну темељност -флексибилно и дипломатско држење -високе социјалне интелигенције -изузетно организовано прати сопствени ритам и усклађује се према дугорочним и краткорочним плановим

Табела поклапања задатог оквира и текста препоруке

Р.бр	Бр. преп.	Поверљивост	Марљивост	Уверења	Визије	Иновативно размишљање	Друге особине које оквиром препоруке нису задате
8.	П8ж		-марљива				-спада у ред најбољих студената -студиозност у припремању испита -критичко промишљање -успешно изражава своје мишљење -уверљива је у изношењу својих ставова и уверења -амбициозна -талентована за многе послове -сарадник каквог би свако пожелео
9.	П9ж						-непосредан и комуникативан -заинтересован за решење проблема -склон тимском раду -одговоран и дисциплинован -радознао -поставља зрела питања која имају смисла
10.	П10 ж.	-изузетно је поуздан сарадник					-поседује високе моралне и радне капацитете -њен учинак на послу је приметно већи од већине осталих учесника

Табела поклапања задатог оквира и текста препоруке

Р.б р.	Бр. преп.	Поверљивост	Марљивост	Уверења	Визије	Иновативно размишљање	Друге особине које оквиром препоруке нису задате
11	П11ж		-веома посвећена раду -вредан спретан и одговоран студент				-показала интересовање за научно-истраживачки рад -показала систематичност у прикупљању информација и њиховом вредновању -течно говори енглески и шпански а добро познаје и француски и италијански -студент са великим потенцијалом -истрајна и мотивисана
12.	П12 ж	-одговоран	-изузетно способан и марљив радник				-дисциплинован радник -поседује конструктивне и организаторске способности -није склона конфликтним ситуацијама -лако успоставља комуникацију -прихвата сугестије -преузима иницијативу -флексибилна је и лако се прилагођава

Табела поклапања задатог оквира и текста препоруке

Р.б р.	Бр. преп.	Поверљивост	Марљивост	Уверења	Визије	Иновативно размишљање	Друге особине које оквиром препоруке нису задате
13.	П13 м						<ul style="list-style-type: none"> -најбољи студент -дужности извршава са лакоћом -цењено је његово конструктивно мишљење -одличан пијаниста -као особа је веома позитиван
14.	П14 м						<ul style="list-style-type: none"> -интересовања продубљена и шира од програма на студијској групи -одличан студент на матичној катедри -иако је диригент, експонирао се и као сјајан пијаниста -ретко драг -дружелубив -отворен -омољен и прави лидер своје генерације
15.	П15м						<ul style="list-style-type: none"> -оцењујем га са "одличан" у сваком погледу -мотивисан млади професионалац -спреман зза сваки нови програм који истражује -велика страст према музици -брзо учење и меморисање новог текста издваја га од од осталих младих колега

Табела поклапања задатог оквира и текста препоруке

Р.б р.	Бр. преп.	Поверљивост	Марљивост	Уверења	Визије	Иновативно размишљање	Друге особине које оквиром препоруке нису задате
16.	П 16м	-поуздан	-марљив				-изузетан ангажман у раду -ансамбли у којима је свирао оцењени су највишом оценом -показује спремност за ангажман изван редовних студентских обавеза
17	П17м		-марљивост -упорност				-заинтересован -има темељан приступ наставним обавезама -високу мотивацију за стицање нових знања и искустава -озбиљан -усредоточен -показао висок смисао за истраживања -спремност за солидарност и подршку колегама -зрелост размишљања, просуђивања и закључивања -способност анализе, уопштавања и брзог реаговања -смиреност -ненаметљивост -спада међу најбоље студенте

Табела поклапања задатог оквира и текста препоруке

Р.б р.	Бр. преп.	Поверљивост	Марљивост	Уверења	Визије	Иновативно размишљање	Друге особине које оквиром препоруке нису задате
18.	П18м		-издваја се марљивим радом - експерименталном раду приступа изузетно професионално, марљиво и савесно				-издвојио се својом спремношћу, заинтересованошћу и изузетним интелектуалним капацитетом -лепо понашње и ненаметљивост -не касни на састанке -задржао је ведрину и -пажње вредан научни делатник
19.	П19м						-бриљантни студент медицине -изузетно мишљење о овом студенту
20.	П20м		-истиче се великим залагањем и марљивошћу за рад				-његово предњачење у знању је пллд посвећености науци -један је од ретких који свој посао сматрају крајње озбиљно и одлични су у постизању врхунских резултата -у средњој школи је био учесник Међународне олимпијаде из физике што је невероватан успех
21.	П61ж		-упорност -преданост				-веома организована -веома комуникативна -често је улазила у дискусије са професорима критикујући њихов однос према предмету и школи - професори и колеге имају велико поштовање према њој

							<ul style="list-style-type: none"> -веома предана -концентрисана -разуме материју -поставља логична и веома промишљена питања -оштрина -уме да слуша друге
22.	П62ж	-оправдала поверење				<ul style="list-style-type: none"> -укључила се у истраживање које смо радили на Институту за хидротехнику 	<ul style="list-style-type: none"> -добила признање као најбољи студент на предмету Механика флуида -пример када је успела логиком и знањем да реши проблем који још није био теоријски објашњен студентима -пракса на Универзитету у Хјустону где је допринела успешном току пројекта
23.	П63ж	-одговорна	-изузетне радне навике				<ul style="list-style-type: none"> -изузетна музичка способност - за три године завршила средњу музичку школу -постигла одличан успех у обе школе - зрела -способна
24.	П64ж		-један од најмарљивијих студената				<ul style="list-style-type: none"> -спремност да на све захтеве одговори -резултати оцењивани највишим оценама - један од најзаинтересованијих и најобдаренијих студената

Табела поклапања задатог оквира и текста препоруке

Р.бр.	Бр. преп.	Поверљивост	Марљивост	Уверења	Визије	Иновативно размишљање	Друге особине које оквиром препоруке нису задате
25.	П97		-упорност и систематичност			-способност иновативног размишљања	-као свој испитни задатак реализовао мобилног робота -показао је велику могућност апстракције и рационалног размишљања -спонтано се наметнуо као вођа -способност концентрације и фокусираности на проблем -зрелост -залаже се за усвајање најперспективнијег решења

Прилог бр. 4

КОЛОКАЦИЈЕ: лексички спојеви

А

- академски квалитети
- аналитички размишља
- аналитички промишљена
- апсолутно посвећена опредељењу

Б

- брзо реаговање
- брзо учење
- брзо размишљање

В

- велика могућност апстракције
- велика могућност рационалног размишљања
- велики радни капацитет
- веома вредна 7
- веома заинтересован
- веома комуникативна 4
- веома мотивисана 5
- веома организована
- веома промишљена
- веома уредна
- визионарски обдарен
- висок степен организационих способности
- висока активност 6
- висока социјална интелигенција
- високопрофесионалан однос према струци
- висока мотивација
- визионарски обдарен

Г

- гипкост духа и размишљања

Д

- дар за интегративно мишљење
- добре радне навике
- добро организовање времена
- добро расположен

- дорасла изазовима
- дипломатско држање
- дизајнерске способности

Е

- еманципован човек

Ж

- жеља за напретком
- жеља за усавршавањем

З

- зреле идеје
- зрели ставови
- завидан ниво интелектуалног размишљања

И

- изванредан бисер
- изванредан музичар
- извршава дужности
- изузетан кандидат
- иновативно размишљање
- интелектуални капацитет 3
- изузетан дар за интегративно мишљење
- изузетан интелектуални капацитет 2
- изузетан интелектуални потенцијал
- изузетан кандидат
- изузетан напредак
- изузетне интелектуалне способности
- изузетно елоквентна
- изузетно иницијативна
- изузетно креативна 2
- изузетно дисциплинована
- изузетно талентована
- истраживачки настројена 2

К

- квалитетан студент
- комуникационе вештине 4

- комуникационе способности
- комплетна личност
- конструктивно мишљење
- критичко мишљење 3
- критична према односу професора према школи

Л

- лепо понашање
- лако успоставља комуникацију

Љ

- људски квалитети
- људски потенцијал

М

- марљив радник
- моралне вредности упадљиво изражене
- морални квалитети

Н

- најбољи студент 5
- највише оцене
- научна елита
- није склона конфликтима

О

- обавља задатке
- одговарајући квалитет
- одличан педагог
- одличан пијаниста
- одличан студент
- одличан успех
- оправдава поверење
- организаторске способности 3
- осећај та стил
- отворених видика

П

- педантно извршава задатке
- показује интересовање 5
- помни истраживач света
- поседује висок смисао за планирање
- поседује изузетну музичку способност

- поседује радне квалитете
- постиге врхунске резултате
- потреба за знањем
- поштује термине и рокове
- прати сопствени ритам
- преузимање иницијативе
- пријатна у комуникацији 2
- пун иницијативе
- пун самопоуздања
- пуна пажње
- пулсира богатим унутрашњим садржајем

Р

- радно дисциплинован
- разуме материју
- редовно похађа предавања и вежбе

С

- склона тимском раду
- способност за тимски рад
- спремна за рад
- спремност за учење
- спремност да одговори на све задатке
- стваралачки дух

Т

- темељан приступ
- тимски рад

У

- увек жели више да сазна
- уверљива у изношењу ставова
- уметничка природа
- учествује у доношењу одлука

Прилог бр.5

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П1	Природно-математички	Крагујевац	продекан за наставу, (проф. др)	М	М
П2	Природно-математички	Крагујевац	доцент	М	М
П3	Грађевинско-архитектонски	Ниш	асистент приправник (дипломирани инжењер архитектуре)	Ж	Ж
П4	Грађевинско-архитектонски	Ниш	шеф катедре	М	Ж
П5	Факултет уметности	Ниш	професор клавира (мр)	М	Ж
П6	Факултет уметности	Ниш	сарадник у настави	М	Ж

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П7	Филозофски факултет	Ниш	ванредни професор	Ж	Ж
П8	Филозофски факултет	Ниш	управник	М	Ж
П9	Грађевинско-архитектонски	Ниш	асистент	М	Ж
П10	Грађевинско-архитектонски	Ниш	шеф катедре	М	Ж
П11	Економски факултет	Ниш	доцент	М	Ж
П12	Економски факултет	Ниш	менаџер у <i>Привредном друштву Заплања комерц</i> у Нишу	Ж	Ж

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П13	Факултет музичких уметности	Београд	редовни професор	М	М
П14	Факултет музичких уметности	Београд	редовни професор	М	М
П15	Факултет музичких уметности	Београд	соло виолончелиста Београдске филхармоније	М	М
П16	Факултет музичких уметности	Београд	редовни професор, продекан за уметничко-наставни рад	М	М
П17	Факултет политичких наука	Београд	редовни професор	М	М

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П18	Медицински факултет	Београд	професор др	Ж	М
П19	Медицински факултет	Београд	професор др	Ж	М
П20	Електротехнички факултет	Београд	доцент	М	М
П21	Електротехнички факултет	Београд	шеф катедре	М	М
П22	Електротехнички факултет	Београд	доцент	М	М
П23	Електротехнички факултет	Београд	редовни професор, шеф катедре	М	М

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П24	Правни факултет	Београд	редовни професор	М	М
П25	Правни факултет	Београд	доцент	М	М
П26	Факултет музичке уметности	Београд	мр, професор	М	М
П27	Факултет музичке уметности	Београд	пијаниста, професор, мр	Ж	М
П28	Електротехнички факултет	Београд	ванредни професор	М	М
П29	Електротехнички факултет	Београд	професор	М	М

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П30	Архитектонски факултет	Београд	редовни професор, декан факултета	М	М
П31	Архитектонски факултет	Београд	редовни професор,	Ж	М
П32	Правни факултет	Београд	доцент	М	М
П33	Правни факултет	Београд	ванредни професор	Ж	М
П34	Факултет драмских уметности	Београд	редовни професор	Ж	Ж
П35	Факултет драмских уметности	Београд	доцент	Ж	Ж

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П36	Факултет политичких наука	Београд	професор	М	Ж
П37	Факултет политичких наука	Београд	ментор	Ж	Ж
П38	Факултет музичких уметности	Београд	уметнички сарадник на Катедри за соло певање	М	Ж
П39	Факултет музичких уметности	Београд	доцент	Ж	Ж
П40	Електротехнички факултет	Београд	доцент	М	Ж
П41	Математички факултет	Београд	ванредни професор	М	Ж

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П42	Математички факултет	Београд	асистент, мр	М	Ж
П43	Правни факултет	Београд	доцент	М	Ж
П44	Правни факултет	Београд	ванредни професор	М	Ж
П45	Факултет ликовних уметности	Београд	секретар УЛУС-а	М	ж
П46	Факултет ликовних уметности	Београд	ванредни професор	М	ж

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П47	Фармацеутски факултет	Београд	професор, др	М	Ж
П48	Фармацеутски факултет	Београд	професор, др	Ж	Ж
П49	Медицински факултет	Београд	доцент	Ж	Ж
П50	Саобраћајни факултет	Београд	декан	М	Ж
П51	Саобраћајни факултет	Београд	ванредни професор	Ж	Ж
П52	Медицински факултет	Београд	студент	Ж	Ж

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П53	Медицински факултет	Београд	асистент, лекар специјалиста	М	Ж
П54	Филозофски факултет	Београд	доцент	М	Ж
П55	Филозофски факултет	Београд	гимназијски професор	Ж	Ж
П56	Медицински факултет	Београд	доцент	М	Ж
П57	Медицински факултет	Београд	асистент, лекар специјалиста	М	Ж
П58	Медицински факултет	Београд	асистент, мр	М	Ж

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П59	Медицински факултет	Београд	доцент	Ж	Ж
П60	Факултет ликовних уметности	Београд	редовни професор	М	Ж
П61	Грађевински факултет	Београд	професор др	М	Ж
П62	Грађевински факултет	Београд	професор др	М	Ж
П63	Факултет музичких уметности	Београд	професор средње школе	Ж	Ж
П64	Факултет музичких уметности	Београд	доцент	Ж	Ж

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П65	Природно-математички факултет	Нови Сад	редовни професор	М	Ж
П66	Машински факултет	Београд	декан	М	Ж
П67	Електротехнички факултет	Београд	власник приватне фирме, дипломирани инжењер	М	Ж
П68	Електротехнички факултет	Београд	доцент	М	Ж
П69	Факултет ликовних уметности	Београд	редовни професор	М	Ж
П70	Факултет ликовних уметности	Београд	доцент, мр	М	Ж

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П71	Електротехнички факултет	Београд	доцент	М	Ж
П72	Електротехнички факултет	Београд	шеф катедре	М	Ж
П73	Факултет техничких наука	Нови Сад	доцент	М	Ж
П74	Факултет техничких наука	Нови Сад	редовни професор	М	Ж
П75	Технолошки факултет	Нови Сад	секретар <i>Хуманитарног фонда Привредник</i>	Ж	Ж
П76	Технолошки факултет	Нови Сад	професор др	Ж	Ж

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П77	Академија уметности	Нови Сад	редовни проесор	Ж	Ж
П78	Академија уметности	Нови Сад	редовни проесор	Ж	Ж
П79	Технички факултет “Михајло Пупин”	Зрењанин	продекан за наставу	Ж	М
П80	Технички факултет “Михајло Пупин”	Зрењанин	продекан за наставу	М	Ж
П81	Академија уметности	Нови Сад	редовни проесор	М	Ж
П82	Академија уметности	Нови Сад	управница Галерије Матице српске	Ж	Ж

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П83	Факултет музичких уметности	Београд	редовни проесор	Ж	Ж
П84	Факултет музичких уметности	Београд	шеф катедре	Ж	Ж
П85	Медицински факултет	Нови Сад	доцент	Ж	Ж
П86	Медицински факултет	Нови Сад	професор, др	М	Ж
П87	Факултет техничких наука	Нови Сад	професор, др	М	Ж
П88	Факултет техничких наука	Нови Сад	асистент	М	Ж

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П89	Природно-математички факултет	Нови Сад	асистент	М	Ж
П90	Природно-математички факултет	Нови Сад	ванредни професор	М	Ж
П91	Факултет техничких наука	Нови Сад	професор	М	Ж
П92	Факултет техничких наука	Нови Сад	директор, др	М	Ж
П93	Факултет техничких наука	Нови Сад	др	М	Ж
П94	Факултет техничких наука	Нови Сад	др	М	Ж

Табеларни приказ података о факултетима, кандидатима и кандидаткињама и особама које су писале препоруке

Број препоруке	Факултет на коме кандидат студира	град	позиција особе која даје препоруку	пол особе која даје препоруку (особа бр.1) М/Ж	пол особе на коју се препорука односи (особа бр.2) М/Ж
П95	Природно-математички факултет	Нови Сад	редовни професор	М	Ж
П96	Природно-математички факултет	Нови Сад	ванредни професор	М	Ж
П97	Факултет техничких наука	Нови сад	шеф катедре	М	М
П98	Факултет техничких наука	Нови сад	професор, др	М	М
П99	Природно-математички факултет	Нови Сад	истраживач сарадник, мр	Ж	Ж
П100	Природно-математички факултет	Нови Сад	кордонатор студијске групе, професор, др	Ж	Ж